

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
факультет іноземних мов
кафедра англійської мови і літератури

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
ДЕБАТНОГО КЛУБУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ**

Дипломна робота
Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 612 групи
спеціальності 014 Середня освіта

Мицкан Марина Миколаївна
Науковий керівник: к.ф.н., асист.
Худик К.Г.

Рецензент: к.ф.н., доцент Бешлей О.В.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри No

від «___» _____ 2022 р.

Зав. кафедри _____ проф. Єсипенко Н.Г.

Чернівці 2022

ABSTRACT

«Development of communication skills during the debate club in English classes of high school students».

The dissertation «Development of communication skills during the debate club in English classes of high school students» relies extensively upon comprehensive study communication skills content. The dissertation includes the analysis of the features of development the debate technology ideas in the school systems. Also, it was considered the attempts to implement the debate technology into schooling of high school students. The prospects of the using the debate technology ideas have been determined for Development of communication skills. Was developed a model of the formation of communicative competence of schoolchildren through the debate technology, which includes the purpose, approaches, principles, forms, methods, means and stages of creating a debate club.

The research vocabulary is defined in the dissertation. It was found that communication skills are the skills with which it is possible to establish and maintain contacts with other people based on the internal resources necessary to build an effective communicative action in interpersonal communication situations; it was found that key features of the formation of communication skills depend on a number of conditions: the ability to communicate and interact with each other; family influence; communicativeness of the teacher; the ability to cooperate.

The essence of the debate technology is revealed as a combination of individually planned individualized learning, combined with group forms of the organization of the educational process. Was characterized the essence of debate technology and the formation of communicative competence with the help of debate technology is and debate technology is defined as a system of structured discussions in the form of an intellectual game in which two teams, following certain rules (regulations), put forward their arguments and counterarguments regarding the

proposed thesis to convince the members of the jury (judges) of their rightness and experience of rhetoric.

The essence of introducing debate technologies into the educational process is to expand the general cultural outlook; in the development of intellectual abilities; in the development of research and organizational skills; in the development of creative qualities; in the development of communication skills; in the development of speaking skills.

It has been established that the use of the debate technology as an effective new technology for the formation of communicative competence in senior schoolchildren: helps debate participants solve life tasks, develops in them the ability to quickly find constructive ways to solve problems in a difficult situation, in an uncertainty; makes it possible to evaluate both the individual skills of each participant and their group interaction, which corresponds to the logic of the competence approach, since competence is manifested in interaction with other people; contributes to the accumulation of experience in thinking activities, in particular, goal setting, analysis and evaluation of results, etc.

Was developed the "Debate Club" project based on 11 classes, which is based on the principles, methods of implementation, and pedagogical requirements of debate technology. The creation of the "Debate Club" for 11th-grade students in English lessons was primarily ensured by appropriate, clearly, and expediently selected pedagogical conditions. The debate topic of the "Debate Club" was chosen - "The Magic of Debates in English", the structure of the debates, the composition of the participants, the algorithm for conducting debates in the English language class, and the time frame of the debates, the criteria for evaluating the results are presented.

Key words: communication skills, the debate technology, high school students, the "Debate Club" project, the English lessons.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	11
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ.....	11
1.1. Розвиток комунікативних вмінь учнів як педагогічна проблема	11
1.2. Особливості формування комунікативних вмінь старшокласників	18
1.3. Потенціал новітніх технологій в сучасній освіті при розвитку комунікативних вмінь учнів	26
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2	33
ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ	33
ДЕБАТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ.....	33
2.1. Сутність дебатної технології.....	33
2.2. Формування комунікативної компетенції за допомогою дебатної технології.....	38
2.3. Поради вчителям щодо використання дебатної технології	43
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3	53
ОПИС ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	53
3.1. Створення «Дебатного клубу» на базі 11 класів СЗОШ	53
3.2. Методичні рекомендації щодо створення «Дебатного клубу» на уроках англійської мови	56

3.3. Оцінка ефективності формування комунікативної компетентності учнів старшої школи, використовуючи новітні технології.....	61
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ	78

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

АМ	Англійська мова
ІМ	Іноземна мова
КВ	Комунікативні вміння
НТ	Новітні технології
ШВ	Шкільний вік

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується особливою увагою до виховання в учнів здатності до спільної діяльності, уміння знаходити спільну мову з оточуючими, діяти в команді, активно та позитивно взаємодіяти з людьми, тому у новому державному стандарті базової середньої освіти комунікативні вміння віднесено до найважливішим метапредметним результатам [1]. Проблема формування комунікативних умінь у школярів привертає себе увагу й у соціальному, й у культурному плані, викликаючи помітну тривогу суспільства. Зокрема, зазначається, що низький рівень комунікативного розвитку знаходить відображення у збільшенні кількості дітей із високою соціальною тривожністю та міжособистісною тривожністю. Все частіше спостерігаються випадки заперечення та випадки цькування дітей однокласниками, випадки переживання самотності, прояви ворожості та прояви агресії по відношенню до однолітків. Все це надає особливої актуальності вихованню вміння співпрацювати і працювати в групі, бути толерантним до різноманітних думок, вміти слухати і чути партнера, вільно і зрозуміло викладати свою думку на проблему.

При цьому важливо звернути увагу на необхідність пошуку таких шляхів вирішення проблеми, які б забезпечували формування в учнів комунікативних умінь як метапредметного результату освіти безпосередньо на предметному змісті конкретних навчальних дисциплін. У сучасних умовах розвитку вітчизняної освіти має сенс звернутися до дослідження можливостей іншомовної освіти у формуванні у учнів комунікативних умінь, які, на наш погляд, досить великі, можуть залишитися нереалізованими, якщо не вдасться належним чином забезпечити його інформаційно-комунікативний потенціал. Для реалізації цього завдання потрібна відповідна педагогічна розробка проблеми, зокрема створення та проведення дебатного клубу на уроках англійської мови в СЗОШ.

Проблема комунікативної культури, виховання комунікативних якостей набула досить широкого висвітлення у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Дослідження таких вчених як Т. Вольфовської, С. Козака, Н. Кузнєцова, М. Ляховицького, А. Леонтьєва, С. Ніколаєвої, Л. Сажко, П. Сисоєва, О. Сітало, І. Халеєвої, Е. Пасова, Г. Піфо, Є. Полата, Р. Шаманської, Л. Шелеста, Т. Шелеста, Д. Хаймса та низки ін. присвячені темі формування та розвитку комунікативних вмінь школярів на уроках іноземної мови. Проте проблема формування комунікативних умінь у дітей шкільного віку при вивченні іноземної дисципліни недостатньо досліджена.

Таким чином, на тлі досить великого накопиченого матеріалу за загальною теорією лінгвістичної (у тому числі іншомовної) освіти та з теорії комунікативного розвитку особистості, проблема формування комунікативних умінь у системі іншомовної освіти на рівні вимог нового стандарту в науковій літературі поки що не набула належного розкриття. У сучасних умовах необхідна нова науково-педагогічна розробка цієї проблеми. Впровадження компетентнісної парадигми в новітню педагогічну теорію та практику освіти вимагає, щоб питання про формуванні в учнів комунікативних умінь як метапредметного результату освіти було розглянуто з урахуванням цієї обставини.

Все сказане дозволило визначити **актуальність дослідження** у вигляді наступного питання: які педагогічні умови ефективності формування комунікативних умінь у школярів в іншомовній освіті, які відповідають сучасним соціально-педагогічним вимогам?

Мета дослідження – теоретично дослідити та експериментально перевірити розвиток комунікативних вмінь учнів під час проведення дебатного клубу на уроках англійської мови в СЗОШ.

Для досягнення сформульованої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

– висвітили розвиток комунікативних вмінь учнів як педагогічну проблему;

- виявити особливості формування комунікативних вмінь старшокласників;
- проаналізувати потенціал новітніх технологій в сучасній освіті при розвитку комунікативних вмінь учнів;
- охарактеризувати сутність дебатної технології та формування комунікативної компетенції за допомогою дебатної технології;
- запропонувати поради вчителям щодо використання дебатної технології;
- розробити проєкт «Дебатного клубу» на базі 11 класів СЗОШ;
- визначити методичні рекомендації щодо створення «Дебатного клубу» на уроках англійської мови;
- обґрунтувати ефективність формування комунікативної компетентності учнів старшої школи, використовуючи новітні технології.

Об’єкт дослідження – сутність та зміст комунікативних умінь школярів СЗОШ.

Предметом дослідження є педагогічні умови формування комунікативних умінь в учнів в іншомовній освіті завдяки проведенню дебатного клубу.

Матеріал дослідження. Основою даного дослідження послужив Державний стандарт базової освіти (2020 р.); наукові положення психологічної теорії особистості та її розвитку; філософські, психологічні та педагогічні концепції комунікації та спілкування, педагогічного спілкування як складової педагогічної майстерності; праці, що розкривають основи компетентнісного підходу в освіті; теорії створення та проведення дебатного клубу.

Відповідно до мети та завдань дослідження було використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* (аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури, навчальних програм, посібників та методичних рекомендацій, нормативних документів; порівняльний аналіз зібраних даних, їх узагальнення та систематизація; *емпіричні* (вивчення, аналіз

та узагальнення педагогічного досвіду в аспекті проблеми дослідження; вивчення та аналіз продуктів навчально-творчої діяльності учнів; спостереження за дітьми на уроках англійської мови; проведення діагностичних заходів – анкетування, тестування).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовано можливості іншомовної освіти у плані формування комунікативних умінь в учнів як однієї з найважливіших метапредметних і особистісних результатів освіти. Виявлена, теоретично обґрунтована та охарактеризована система педагогічних умов та технологій формування комунікативних умінь в учнів на уроках англійської мови. Теоретично обґрунтовано та апробовано структурно-змістовну модель формування комунікативних умінь в учнів СЗОШ на уроках англійської мови завдяки проведенню «дебатного клубу».

Теоретична значущість дослідження полягає в наступному: розкрито та конкретизовано сутність основних понять, що використовуються у науково-теоретичних дослідженнях з проблеми комунікативного розвитку особистості; теоретично обґрунтовано систему педагогічних умов і технологій, що сприяють формуванню комунікативних умінь учнів в іншомовній освіті завдяки проведенню «Дебатного клубу».

Практична значимість дослідження у тому, що отримані результати можна використовувати у практиці роботи вчителів, спрямованої на формування комунікативних умінь учнів в іншомовній освіті, у системі підвищення кваліфікації педагогів, і навіть можуть враховуватися у навчально-методичній літературі, призначеної для розвитку іншомовної освіти. Розроблений комплекс діагностичних та навчально-методичних матеріалів проведення «Дебатного клубу» може реалізуватися в освітньому процесі.

Апробація роботи здійснювалася на студентській конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича 12–24 квітня 2022 року, а також на кафедрі англійської мови та літератури. За

результатами апробації надруковані і тези [33] та наукова стаття [32] в науковому онлайн-збірнику «Магістерські студії».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, з трьох розділів (9 підрозділів), висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

1.1. Розвиток комунікативних вмінь учнів як педагогічна проблема

Для сучасної системи освіти характерні зміни, викликані такими складними соціальними процесами загальносвітового масштабу, як глобалізація, інтернаціоналізація, інформатизація. Відповідно до цього змінюються вимоги та підходи до вирішення більшості традиційних педагогічних проблем.

Формування комунікативної компетентності школярів – одне з основних завдань розвитку. Вміння та знання, що реалізується за допомогою мовної діяльності, що складається з чотирьох видів, називаються комунікативною компетенцією. Чотири види мовної діяльності: читання, говоріння, письмо, слухання. Головною складовою комунікативної компетенції є комунікативні вміння (далі КВ) [44, с. 63].

Комунікація є необхідним для кожної людини способом реалізації її потреб, гармонійного розвитку та умовою успішної соціалізації. Процес навчання – це насамперед комунікативний процес, в якому кожен з його учасників виступає як компетентний щодо того, як вибудувувати навчальну міжособистісну взаємодію, знаючим теорію комунікації, вмючим спілкуватися. Але незважаючи на те, що тема комунікативної компетентності в різних її аспектах досить широко представлена в гуманітарному знанні, питання про сенс понять, способи формування комунікативної компетентності зберігає свою актуальність. Продумування питання «що таке комунікативні вміння», а також питання «як формуються комунікативні вміння» особливо затребуване на тлі запиту на осмислення процесу її формування в учнів в умовах зміни парадигми освіти.

Становлення поняття «комунікативні вміння» пов'язані з розвитком у наукових теоріях різних підходів до проблем комунікації, у межах яких поступово формувалися інноваційні напрями освіти. З точки зору тих соціально-педагогічних вимог, які пред'являються до сучасної освіти та її результатів, трактування комунікативних умінь як «комплексу усвідомлених комунікативних дій, заснованих на певних знаннях», видається вже недостатнім. Освіта, що розвивається в компетентнісній парадигмі і на підставі системно-діяльнісного підходу, передбачає формування учнів комунікативних умінь як метапредметного та особистісного результату, що в сучасній науково-педагогічній літературі визначається як комунікативна компетенція [13, с. 23].

Проте доцільним буде насамперед звернути увагу на той факт, що в останнє десятиліття шкільна освіта в усьому світі відходить від традиційної орієнтації на формування предметних знань, умінь та навичок. Як цілі освіти визначаються ключові компетенції ХХІ ст. Широке визнання педагогічної громадськості набула концепція ключових компетенцій (4К): критичне мислення, креативність, комунікація, кооперація. У цій концепції як освітні результати загальної освіти розглядаються можливості рефлексії, комунікації, взаємодії та співробітництва [27, с. 39].

Стосовно дітей шкільного віку (далі ШВ), на наш погляд, правомірно використовувати термін «елементарна комунікативна компетенція», пропонується у ряді нормативних документів нового зразка та педагогічних праць. Елементарна комунікативна компетенція являє собою інтегративну характеристику, що включає комплекс якостей особистості, що забезпечують дитині ШВ здатність діяти в заданій ситуації спілкування, виконувати свою роль учасника комунікації, готовність і можливість використовувати наявний досвід у вирішенні поставлених комунікативних завдань – на рівні, зумовленому віковими психологічними аспектами досвіду школяра, з урахуванням вікових обмежень пізнавально-мовного характеру. Відповідні знання, вміння та навички включаються до складу зазначеної комплексної

категорії, комунікативної компетенції, проте в контексті даного визначення вони переходять з підсумкових у розряд проміжних цілей, а оцінка проводиться на основі аналізу актуальної поведінки, що демонструється дитиною та досягнутих результатів.

Так, у Державному стандарті базової середньої освіти як особистісні та метапредметні освітні результати визначено широкий перелік рефлексивних та КВ школяра:

- 1) розвиток навичок співпраці з дорослими та однолітками у різних ситуаціях, уміння не створювати конфліктів та знаходити виходи зі спірних ситуацій;
- 2) освоєння способів вирішення проблем творчого та пошукового характеру;
- 3) освоєння початкових форм пізнавальної та особистісної рефлексії;
- 4) активне використання мовних засобів та засобів інформаційних та комунікаційних технологій для вирішення комунікативних та пізнавальних завдань;
- 5) готовність слухати співрозмовника та вести діалог;
- 6) готовність визнавати можливість існування різних точок зору та права кожного мати свою, викладати свою думку та аргументувати свою точку зору та оцінку подій;
- 7) вміння визначати загальну мету та шляхи її досягнення, домовлятися про розподіл функцій та ролей у спільній діяльності;
- 8) здійснювати взаємний контроль у спільній діяльності, адекватно оцінювати власну поведінку та поведінку оточуючих;
- 9) готовність конструктивно вирішувати конфлікти через урахування інтересів сторін та взаємодії [16].

Зазначимо, що КВ є одними з найважливіших вмінь сучасної особистості. Володіння ними високому рівні дає можливість продуктивно взаємодіяти коїться з іншими при різних видах діяльності. Важливо розпочати

формування даних умінь вже у молодшому шкільному віці з метою поетапного розвитку надалі.

КВ вивчали багато фахівців у галузі психології та у галузі психології. І якщо тлумачення даних умінь більшість із них приблизно однаково, то значно різняться підходи до класифікації комунікативних умінь [4, с. 39]. Серед численних визначень поняття «комунікативні вміння» у поточних наукових дослідженнях з нашої точки зору в цілому можна виділити ті, які даються психологами (далі і умовно - «психологічний напрямок») та педагогами (далі і умовно «педагогічне спрямування»). Розглянемо деякі з них.

У психолінгвістиці розглядається комунікативна діяльність, як діяльність спілкування, і вказується, що з повноцінного спілкування індивід повинен володіти такими вміннями:

- 1) вибрати зміст спілкування;
- 2) правильно і швидко орієнтуватися за умов спілкування;
- 3) знайти адекватні мовні засоби з метою передачі ідеї та забезпечити зворотний зв'язок;
- 4) мати здатність грамотно спланувати свою мову.

На думку Т. Вольфовської, комунікативні вміння – це вміння правильно, грамотно та доступно пояснювати свої думки та адекватно сприймати інформацію від співрозмовника [11, с. 14].

У сучасному тлумачному психологічному словнику під КВ розуміють комплекс усвідомлених комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній та практичній підготовленості особистості, що дозволяє творчо використовувати знання для відображення та перетворення дійсності [46, с. 203].

В. Махінов вважає, що комунікативні вміння – це здатність учнів правильно будувати свою поведінку, керувати нею відповідно до завдань спілкування [29, с. 14].

К. Пономарьова стверджує, що комунікативні вміння – це індивідуально-психологічні особливості людини, які забезпечують контакт з

іншими людьми для спілкування та підтримки взаємин. Вміння дозволяють виявляти соціальну компетентність з урахуванням позиції співрозмовника, слухати людину та вступати з нею у діалог, підтримувати групові розмови, продуктивно контактувати з людьми. Об'єктивна потреба, продиктована потребами сучасного суспільства, відноситься до формування КВ [38, с. 31].

У своїх дослідженнях Н. Леонова вказує, що «комунікативні вміння – комплекс усвідомлених комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній та практичній підготовленості особистості, що дозволяє творчо використовувати знання для відображення та перетворення дійсності» [24, с. 3].

В. Владимиров вважає, що комунікативні вміння - це усвідомлені комунікативні дії учнів (на основі знання структурних компонентів умінь та комунікативної діяльності) та їх здатність правильно будувати свою поведінку, керувати нею відповідно до завдань спілкування [10, с. 60].

О. Васильєва визначає комунікативні вміння шляхом розуміння психології людини, її стану та поведінки, а саме: вміння жестикулювати, використовувати доречну інтонацію у розмові, вміння визначати емоційний стан співрозмовника, вибір підходу до вибудовування взаємин з людьми з різних сфер життя [4; 5; 6; 7].

В. Мільруд стверджував, що комунікативні вміння – це:

- 1) здатність правильно використовувати або інтерпретувати мову в процесі взаємодії із соціальним середовищем, наприклад, використання мови у правильному регулюванні соціальних практик;
- 2) здатність правильно використовувати мову, що відповідає ситуаціям, та виражати відповідну поведінку у культурний контекст спілкування;
- 3) вибір і реалізація програм мовної поведінки залежно від здатності людини орієнтуватися у тому обстановці спілкування [32, с. 33].

3. Кертаєва розглядає поняття «комунікативне вміння» як вміння класифікувати ситуації залежно від теми, завдань, комунікативних установок,

що виникають в учасників бесіди, а також під час бесіди у процесі взаємної адаптації [60, с. 413]. Дослідниця розглядає комунікативну компетентність як потенційне психологічне новоутворення, що складається з знань, уявлень, програм (алгоритми дій, системи цінностей та відносин); сформована здатність людини виступати як суб'єкт комунікативної діяльності спілкування [60, с. 417].

Поняття КВ, що застосовується до школярів, це освоєні дітьми способи виконання дій у процесі спілкування, які мають пряму залежність від формування комунікативних мотивів у дитини, потреб, ціннісних орієнтацій, а також умов, необхідних особистісного розвитку.

Ми будемо розглядати КВ як здатність того, хто навчається до взаємодії, до спілкування, здатність виступати як суб'єкт діяльності, щоб розуміти повідомлення і, у свою чергу, бути зрозумілим. Складовими комунікативних вмінь, на наш погляд, є (рис. 1.1):

- вміння слухати;
- вміння розуміти та приймати думку іншого;
- вміння вирішувати конфлікт;
- вміння адекватно оцінювати себе та інших.

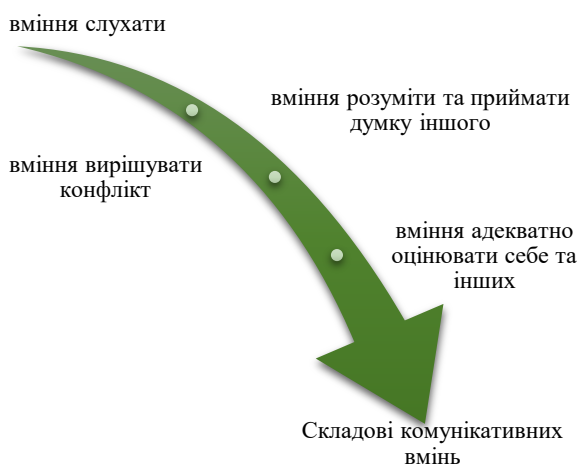

Рис. 1.1 – Складові комунікативних вмінь

КВ мають особливе значення у розвитку дитини з низки перелічених чинників:

- використання вмінь дозволяє дитині більш ясно і точно висловлювати свої думки і почуття;
- вміння сприяють навчанню та цілісному обміну інформацією з іншими людьми;
- грамотне усне спілкування дозволяє грамотно викладати усне мовлення, думки, різноманітні завдання на папері;
- грамотне спілкування дозволяє швидше знаходити контакти з людьми, будувати відносини та повною мірою комунікувати з людьми.

Проблеми спілкування, які утворюються з іншими людьми, впливають на становлення дитини, на її характер, на самооцінку, на поведінку.

М. Білогорка та Т. Мороз Т. виділяють етапи формування КВ дітей шкільного віку:

- мотиваційний етап - розкриття важливості комунікативного вміння у досягненні успіху у спілкуванні;
- ознайомлювальний етап – знайомство учнів зі змістом комунікативного вміння, накопичення знань про нього;
- оволодіння вмінням – створення в умовах навчального діалогу ситуації змістовно-предметної взаємодії учнів та педагога з метою оволодіння комунікативним вмінням;
- вдосконалення вміння – незалежне використання школярами комунікативних вмінь у процесі спілкування, виконання творчої справи [2].

Принциповий підхід до вирішення проблеми розвитку ВМ, формування комунікативної компетентності показаний у роботах радянського психолога Л. Виготського, який розглядав спілкування як основну умову особистісного розвитку та виховання дітей. Відштовхуючись від концепції Л. Виготського, можна стверджувати, що формування КВ учнів є одним із пріоритетних завдань школи, оскільки результативність та якість процесу спілкування більшою мірою залежить від рівня КВ суб'єктів спілкування [7, с. 13].

Варто зазначити, що в АМ немає поділу на «вміння» та «навички». Аналіз зарубіжної літератури показав, що західні колеги використовують слово «skills» для двох даних понять. При цьому вони вважають, що «communication skills» – важлива частина виховання та навчання дитини, яку потрібно займати з раннього дитинства.

Усі КВ, отримані у молодшому шкільному віці, використовують у майбутньому. Досвід комунікації, як й інші вміння, формується у процесі діяльності. Основою формування КВ є спілкування.

Отже, аналіз досліджень у галузі педагогіки та психології дозволив представити комунікативну компетенцію як деяку комплексну характеристику людини, що виявляється у діяльності спілкування і включає певну мотиваційну базу, когнітивні, афективні та вольові компоненти. Тим самим позначаються ключові позиції категорії «комунікативні вміння» та «комунікативна компетенція». У КВ знання становлять необхідну базу, де вміння надбудовуються; їх формування може здійснюватися за окремими змістовними лініями (етикетною, вербальною та ін.). Обсяг знань тут вбудовується в активну комунікативну практику і обов'язково пов'язується зі здатністю постійного поповнення, у тому числі безпосередньо в процесі спілкування – з умінням бачити та відчувати ситуацію, стан співрозмовника, враховувати зміни ситуації, керувати власною поведінкою та комунікативною ситуацією з метою досягнення запланованого результату.

Комунікативні вміння – це вміння, за допомогою яких можна встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у ситуаціях міжособистісного спілкування.

1.2. Особливості формування комунікативних вмінь старшокласників

Шкільне життя передбачає побудову результативного спілкування з усіма суб'єктами освітнього процесу, уміння не лише висловлювати свою точку зору, а й прислухатися до інших учасників взаємодії. І нерідко в класі між дітьми виникають конфліктні ситуації, які не тільки не виробляють у дітей гуманних почуттів один до одного, а, навпаки, часом призводять до серйозних проблем у розвитку особистості дитини.

Звичайно, характер взаємовідносин у класному колективі змінюється в міру дорослішання молодших школярів, але багато в чому він обумовлений наявністю чи відсутністю в системі роботи вчителя завдання формування КВ старших школярів.

На сьогоднішній день проблема формування КВ старших школярів набуває великого значення. Після закінчення школи учні повинні навчитися здійснювати комунікацію, в тому числі іноземною мовою, у ситуаціях повсякденного, ділового та професійного характеру. Мовна освіта в сучасній школі передбачає формування та розвиток комплексу умінь іншомовного міжособистісного спілкування як виду усної взаємодії. Саме тому в процесі мовної підготовки школярів особлива увага приділяється проблемі формування у них КВ, яка розглядається як одна з найважливіших категорій сучасної теорії та практики викладання ІМ, оскільки володіння лише системою мови, знання граматики, лексики є недостатнім для грамотного та ефективного використання мови з метою комунікації [17, с. 206].

КВ забезпечують соціальну компетентність та врахування позиції інших людей, партнерів зі спілкування чи діяльності; вміння слухати та вступати в діалог; брати участь у колективному обговоренні проблем; інтегруватися в групу однолітків і будувати продуктивну взаємодію та співпрацю з однолітками та дорослими, тобто забезпечують певною мірою успішність школяра в освітньому процесі.

У зв'язку із сучасними вимогами до процесу навчання та виховання на педагога лягає відповідальність за формування КВ.

Для визначення особливостей формування КВ в старшокласників необхідно знати комплекс внутрішніх умов для формування даної індивідуально своєрідної психологічної освіти, до якої входить сама особистість у всьому її психологічному багатстві: із властивою їй багаторівневою структурою, із складною системою мотивів – потреб, інтересів, установок, почуттів, цілей і т. д., які втілюються у позитивному відношенні до процесу спілкування та його учасників, у морально-комунікативних якостях та вміннях. Слід зазначити, що формування КВ залежить від усіх сфер психіки особистості: пізнавальної, емоційної, вольової, розумової, мовленнєвої, але особливо органічно вона взаємопов'язана з її мотиваційною сферою, яка є психологічною підставою набуття комунікативних знань, вмінь та навичок, розвитку морально-комунікативних якостей. Тому необхідно звертати увагу на перелічені вище психологічні аспекти, щоб виявити взаємозв'язок між формуванням КВ та враховувати вікові особливості школярів старшого ШВ [49, с. 21].

Також необхідно пам'ятати, що специфіка предмета іноземної мови вимагає організації навчального процесу таким чином, щоб кожен її учасник мав можливість активізувати пізнавальну та мовленнєву діяльність та отримати достатню мовну практику для формування необхідних навичок та вмінь, у тому числі шляхом використання інтерактивних технологій навчання, які, у свою чергу дозволяють учасникам вступати в «живий» інтерактивний діалог з реальним партнером, а також забезпечують активний обмін повідомленнями між користувачем та інформаційною системою в режимі реального часу [23].

Основним призначенням ІМ як предмета галузі шкільного навчання є сприяння в оволодінні учнями вміннями та навичками спілкуватися в усній та письмовій формі відповідно до мотивів, цілей та соціальних норм мовної поведінки у типових сферах та ситуаціях. Формування в учнів КВ є невід'ємною складовою структури змісту освіти, основою якої є вміння, сформовані з урахуванням мовних знань і навиків. Сучасна система навчання

ІМ дозволяє застосовувати комунікативно-діяльнісний підхід до оволодіння мовами як важливим засобом міжкультурного спілкування [21, с. 11].

Звичайно, для того, щоб старші школярі навчилися будувати продуктивну взаємодію з однолітками та дорослими, необхідно організовувати ситуації співробітництва і в рамках уроку, і в позаурочній діяльності. Така робота передбачає спільну діяльність на вирішення спільного завдання. У результаті виникають ситуації вільного спілкування, діти вчаться висловлювати свою точку зору, враховувати позиції товаришів по діяльності, контролювати спільно не тільки процес просування до мети, а й поведінку один одного в цьому процесі [25, с. 40].

Для розвитку КВ значну роль відіграють багато факторів, проте ми розглянемо найбільш ключові з них (рис. 1.2).

1. Комунікація як взаємодія. Комунікативні події, створені задля врахування позиції співрозмовника чи партнера по діяльності. Набуваючи досвіду спілкування, діти навчаються не лише враховувати, а й передбачати різні можливі думки людей. До кінця навчання в школі комунікативні вміння набувають найбільш глибокого характеру: діти стають здатними розуміти можливість різних підстав для оцінки того самого предмета. Вони починають краще усвідомлювати почуття, думки, бажання та прагнення оточуючих, їхній внутрішній світ загалом [13, с. 25].

2. Комунікація як кооперація. Це комунікативні дії, спрямовані на співпрацю. Школярі інтенсивно входять у загальні заняття, відбувається активне встановлення дружніх контактів. Головне завдання розвитку на цьому етапі є набуття умінь заводити друзів та навичок соціальної взаємодії з однолітками. Благополуччя особистісного розвитку багато в чому залежить від навичок комунікативного спілкування, набутого у молодшому віці. Формування комунікативних умінь відбувається найінтенсивніше в умовах навчальної співпраці [12, с. 90].

3. Комунікація як умова інтеріоризації. На ранньому етапі розвитку дитяча мова одночасно розвивається як усе більш точний засіб відображення

предметного змісту та самого процесу діяльності дитини. Усередині подальшої взаємодії та подальшого співробітництва дитини з іншими людьми зароджуються індивідуальна свідомість та рефлексивність її мислення. Діти, вступаючи до школи, повинні бути наділені здатністю будувати висловлювання, зрозумілі для партнера, а також вміти ставити запитання [3, с. 13].

Рис. 1.2 – Три види основних аспектів комунікації

Вміння спілкуватися – це головний фактор КВ. Успішність у життєдіяльності людини залежить від уміння правильно спілкуватися. Наскільки готова дитина до школи і який її рівень розвитку багато в чому залежить від сім'ї. Характер адаптації та ставлення з боку сім'ї визначають стан та розвиток особистості. В умовах чутливої до зміни соціального статусу дитини сім'ї відбувається зміни і всередині сімейних відносин: тепер дитина-учень, з нею рахуються та радяться [22, с. 8].

М. Валушенко вважає, що людина як істота, що володіє мовою, не хоче відчувати труднощі в тому, що сказати, коли їй це необхідно, щоб те, як вона говорить, сприяло тому, навіщо говорить, щоб схилити слухачів на її користь [8, с. 32].

Головною характеристикою комунікативної готовності до шкільного навчання вважають появу довільних форм спілкування з дорослими, де дитина та дорослий здійснюють співпрацю не безпосередньо, а опосередковано за

завданням, за зразком, за правилом та за кооперативно-змаганням спілкування з однолітками вважається важливою характеристикою комунікативної готовності до шкільного навчання [27, с. 490].

Вступаючи до школи, дитина зобов'язана мати такі елементи культури спілкування, як уміння вітатися, вміння прощатися, вміння просити прощення, вміння дякувати, вміння розуміти мову іншого, вміння висловлювати свої почуття. Кожна дитина індивідуальна, у кожного свої характерні риси, які впливають на комунікативну сторону спілкування. До цих характерних рис можуть бути віднесені деякі умови, як вплив сім'ї, як вплив її соціального та матеріального благополуччя, як вплив стану здоров'я самої дитини, як вплив її індивідуальних можливостей. Тому дуже важливо вчителю вже з першого класу концентрувати увагу на низку цих умов і допомагати дитині у подоланні таких комплексів як самотність, замкнутість, сором'язливість, щоб вже у старшому ШВ дитина їх не проявляла [28, с. 97].

Завдання педагога полягає в тому, щоб той рівень розвитку у спілкуванні, яким володіє дитина в молодшому ШВ, наповнити новими знаннями, вміннями, які дадуть дитині можливість стати комунікативною надалі, тому вчитель повинен сам володіти КВ та навичками. Педагог повинен навчити дітей ставити запитання, а не лише відповідати на них, встановлювати контакти з оточуючими людьми, висловлювати свої думки та ідеї, ввічливо відмовляти чи вести суперечку, налагоджувати взаємодію та підтримувати бесіду. Насамперед, перед тим як розпочати завдання розвитку КВ, педагог повинен знати, які елементи сприятимуть розвитку, а які ускладнювати розвиток КВ [40, с. 81].

Взаємодія – це наступна умова для розвитку КВ. Ні про яку взаємодію між співрозмовниками не може бути й мови без самого процесу спілкування. Коли діти починають взаємодіяти, вони вже починається процес спілкування між собою, і основне завдання педагога навчити їх шанобливому, правильному відношенню один до одного [44, с. 64].

С. Смілянець пише, що в шкільному віці можна і необхідно вивчати гнучкість спілкування з метою підтримки ефективної взаємодії між співрозмовниками. Цей вік цілком підходить для формування в дітей вміння встановлювати і підтримувати емоційно позитивні особисті стосунки з людьми. У цей період можна навчити дитину бути самостійною, керуватися своїми цілями та поважати інтереси інших людей [41, с. 15].

Прикладом партнерської комунікації для дітей є, звичайно ж, педагог, який щодня транслює приклади шанобливого ставлення до співрозмовника, коректно веде розмову та підтримує партнера, які засвоюватимуться дітьми.

Ельконін Д.Б. та Давидов В.В., і навіть їх послідовники Цукерман Г.А. та Рубцов В.В. створили таку модель навчання, яка покладається на співпрацю учнів. У своїх дослідженнях вони показали можливість організації ефективних форм співробітництва, спрямовані на засвоєння навчального змісту шкільних предметів, довели, що досвід співробітництва благотворно впливає на розвиток мови та спілкування [45, с. 300].

Особливе місце у формуванні КВ посідає технологія колективної творчої діяльності. Вона передбачає організацію життя дитячого колективу суспільно та особистісно важливим, побудова колективу на основі змінності ролей та поділу на «малі групи», а також носить емоційно насичений характер за рахунок художніх інструментів – ритуалів, ігрових прийомів, свят, іншими словами, колективних творчих справ, які поєднують кілька видів діяльності.

Використання колективних творчих справ практично можна розпочинати вже з першого класу. Ця форма, по-перше, цікава дитині, тому що носить творчий характер, має на увазі різні види діяльності та ролі. По-друге, першокласник за належного педагогічного супроводу вже може працювати у міні-групах, виконувати відведені йому обов'язки. По-третє, колективні творчі справи спрямовані на спільну роботу дорослих та дітей, співпрацю, реалізацію та розвиток творчих, інтелектуальних та комунікативних здібностей дитини, що в свою чергу формує ефективні КВ.

Так як нас цікавить розвиток КВ на уроках англійської мови, то звернемо увагу на те, що у початковій школі вивчення ІМ дозволяє закласти основи комунікативної компетенції, достатні та необхідні для їх подальшого розвитку та вдосконалення. Від успішного проходження початкового етапу навчання залежать подальші успіхи у оволодінні предметом загалом. Початкова школа має забезпечити наступність та безперервність процесу навчання ІМ у всьому курсі середньої школи, сформувані базові навички та вміння, необхідні для подальшого розвитку КВ в основній та старшій школі [26, с. 52].

Організація комунікативного підходу до навчання іноземної мови обов'язково вимагає дотримання принципу діалогу культур, розуміється як: створення навчального середовища, в якому постійно відбувається зустріч, знайомство та отримання певних знань чужої мови, культури, традицій; впровадження такого змісту навчальних матеріалів у навчальному процесі, який забезпечує міжкультурний діалог; організація міжкультурного спілкування з носіями чужої культури та мови, з метою стимулювання розвитку толерантності, «міжкультурної чутливості», соціокультурної спостережливості, здатності змінити перспективу та подивитися на світ очима іншого [38].

Моделювання ситуацій діалогу культур під час уроків ІМ дозволяє учням порівнювати спосіб життя життя у своїй країні та інших країнах, мову яких вони вивчають. У школі даний принцип реалізується у відборі змісту матеріалів соціокультурної значимості як на традиційних уроках ІМ, так і в активній позакласній діяльності: насамперед познайомитися з іншомовним ровесником, його повсякденним життям, інтересами, іграми, захопленнями, стереотипами поведінки, а через призму іноземця – і з країною, представником якої він є. Тому організація листування та спілкування з носіями ІМ в межах іншомовного середовища засобами інноваційних комунікаційних технологій, ознайомлення з іншомовним пісенним, віршованим та казковим фольклором, світом ігор та розваг вивчається є дієвими інструментами стимуляції мотивації до пізнання, розкриття творчого потенціалу та формування КВ [30, с. 150].

Слід зазначити, що ефективність процесу навчання у старшому шкільному віці визначає готовність та бажання учнів брати участь у міжкультурному спілкуванні мовою, яку вони вивчають. Тому комунікативно-діяльнісний підхід є найефективнішим, оскільки забезпечує дієве, орієнтоване особистість навчання іншомовного спілкування. Дотримання на уроках ІМ принципів, характерних для комунікативного підходу, сприятиме формуванню та розвитку практичних навичок та умінь спілкування школярів. А використання інноваційних технологій значно підвищить мотивацію вивчення ІМ у дітей. [48, с. 73]

Отже, ми проаналізували ключові особливості формування КВ, що залежать від низки умов: уміння спілкуватися та взаємодіяти один з одним; вплив сім'ї; комунікативність педагога; вміння співпрацювати. Процес формування КВ у школярів буде успішним, якщо реалізується сукупність педагогічних умов: сприятливий психологічний клімат у дитячому колективі, атмосфера доброзичливості та створення ситуації успіху для кожної дитини; спільна діяльність школярів на основі задоволення потреб у спілкуванні у позаурочний час; включення школярів до системи ситуацій взаємодії з вчителями, однолітками та дорослими; набуття учнями теоретико-прикладних знань з проблеми спілкування та взаємодії з людьми у повсякденній, навчальній та позанавчальній діяльності. На нашу думку, саме ці педагогічні умови сприяють формуванню КВ в дітей старшого шкільного віку.

1.3. Потенціал новітніх технологій в сучасній освіті при розвитку комунікативних вмінь учнів

Сьогодні багатьма вченими йдеться про завершення етапу інформатизації освіти. Освітні установи всіх рівнів оснащені комп'ютерною технікою, педагоги пройшли підготовку та перепідготовку щодо використання НТ у навчальному процесі. Сучасний світ перейшов до нового рівня розвитку НТ [14, с. 8].

На думку А.М. Гуржія, в освіті цифровізація спрямована на забезпечення безперервності процесу навчання (life long learning), а також на його індивідуалізації на основі технологій просунутого навчання (advanced learning technologies), які включають використання у навчанні великих даних (big data), віртуалізації, віртуальній та доповненої реальності (VR, AR), хмарних обчислень, мобільних технологій та ін. Продуктивне застосування ЦЗ в освіті, включення у самостійний пошук, відбір інформації, участь у проєктній діяльності формує у майбутніх фахівців компетенції ХХ ст.[14, с. 9].

У формуванні цифрового НП зазначено фактори, що викликають потребу у побудові цифрового освітнього процесу професійної освіти та навчання. Цими факторами виступають три складові цифрового суспільства: цифрове покоління (нове покоління учнів, що має особливі соціально-психологічні характеристики; покоління Z, діти процесора, діти-планшетники, діти-чіпи); нові цифрові технології («передові», «розумні», «SMART»), що формують цифрове середовище та розвиваються в ньому (наприклад, телекомунікаційні технології; big data; штучний інтелект; технології розподіленого реєстру (в т. ч. блокчейн); інтернет речей; технологія цифрового сліду; віртуальна і доповнена реальність); цифрова економіка і нові вимоги до кадрів [15, с. 5].

Ці тенденції особливо актуальні для використання педагогами у НП, які покликані надалі готувати молоде покоління до життя та діяльності в сучасному цифровому суспільстві.

Сучасні цілі освіти в сучасних школах, різні варіанти змісту освіти, спрямовані на розвиток КВ школярів, привели до виникнення багатьох нових організаційних форм, засобів і методів навчання. Активність учнів, що є наслідком КВ, це серйозний показник результативності та ефективності освітнього процесу та водночас фактор його покращення, тому що він мотивує учнів до розвитку пошуково-творчого підходу, самостійності, самоосвіти. Основне завдання освіти полягає в покращенні якості навчання засобом індивідуалізації, диференціації, інтенсивності процесу навчання, розвитку та

виховання, повнішої задоволеності учнів освітніми потребами, що стосуються новітніх технологій. Серед педагогічних НТ у середніх загальноосвітніх школах найбільшого поширення набули ігрові технології (зауважимо: різновидом ігрових технологій є дебати) [1, с. 89].

На думку Т.М. Михайленко, НТ надають навчальному процесу природної та гуманної для школяра форми. Гра виконує такі найважливіші функції, як:

- розважальну (основна функція гри – розважити, принести задоволення, надихнути, пробудити інтерес);
- комунікативну (освоєння діалектики спілкування);
- самореалізації (у грі як на «полігоні людської практики»);
- терапевтичну (подолання різних труднощів, що виникають в інших видах життєдіяльності);
- діагностичну (виявлення відхилень від нормативної поведінки, самопізнання у процесі гри);
- корекційну (внесення позитивних змін до структури особистісних показників);
- міжнаціональної комунікації (засвоєння єдиних всім людям соціокультурних цінностей);
- соціалізації (включення до системи суспільних відносин, засвоєння норм суспільства) (рис. 1.3) [31, с. 98].

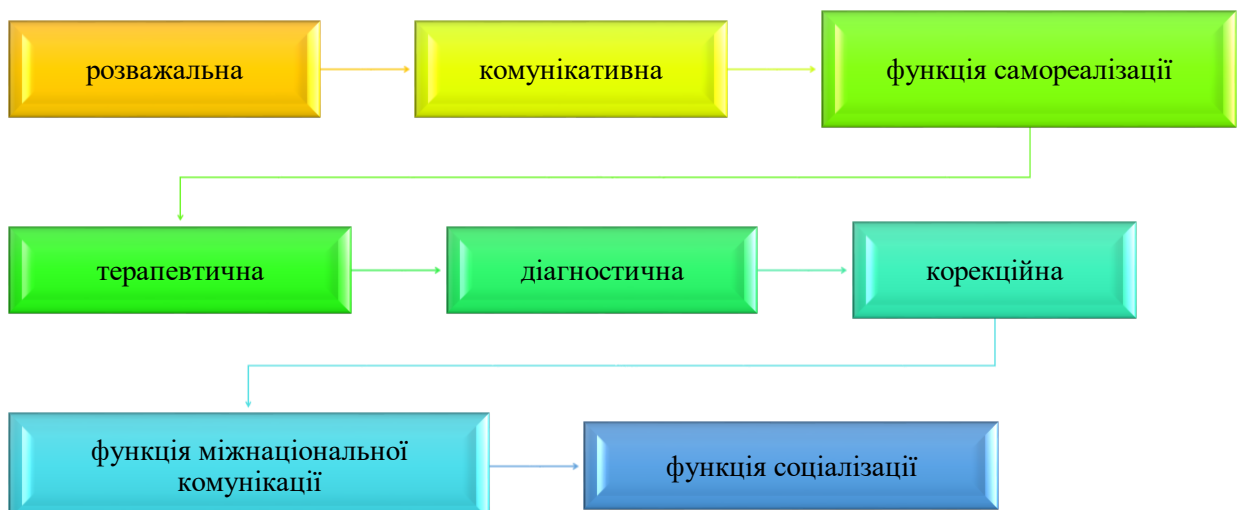

Рис. 1.3 – Функції ігрових технологій

Актуальність використання НТ нині підвищується через перенасиченість сучасного школяра інформацією. У всьому світі, й в Україні зокрема, незмірно розширюється предметно-інформаційне середовище. Телебачення, відео, радіо, комп'ютерні мережі останнім часом обрушують на учнів величезний обсяг інформації. Актуальним завданням школи стає розвиток самостійної оцінки та відбору отриманої інформації [33, с. 34].

НТ в навчальному процесі виконують 3 основні функції:

- інструментальна: формування певних навичок та умінь;
- гностична: формування знань та розвиток мислення учнів;
- соціально-психологічна: розвиток комунікативних вмінь (рис. 1.4).

Рис. 1.4. – Основні функції новітніх технологій

Теоретичний аналіз методичної літератури показав, що НТ застосовуються на різних етапах засвоєння знань: на етапах пояснення нового матеріалу, його закріплення, повторення, контролю, а можуть займати і весь урок. Використання НТ виправдано лише тоді, коли вони тісно пов'язані з темою уроку, органічно поєднуються з навчальним матеріалом, що відповідає певним цілям уроку. Результативність використання НТ залежить, по-перше, від систематичного їх використання, по-друге, від цілеспрямованості програми ігор разом із звичайними дидактичними вправами.

Можна дійти певного висновку, що НТ – це вид діяльності у умовах ситуацій, вкладених у відтворення та засвоєння соціального досвіду, у якому складається і вдосконалюється самоврядування поведінкою. Вона будується

як цілісна освіта, що охоплює певну частину процесу, об'єднане загальним змістом сюжетом, персонажем. До неї включаються послідовно ігри та вправи, що формують уміння виділяти основні, характерні ознаки предметів порівнювати, зіставляти їх; групи ігор на узагальнення предметів за певними ознаками; групи ігор, у яких молодших школярів розвивається вміння відрізняти реальні явища від нереальних; групи ігор, що виховують уміння володіти собою, швидкість реакції на слово, фонематичний слух кмітливості та ін. При цьому ігровий сюжет розвивається паралельно основному змісту навчання, допомагає активізувати навчальний процес, освоювати низку навчальних елементів.

За допомогою НТ плідно реалізуються такі принципи, як: доступність, наочність, науковість, свідомість, поєднання форм, засобів та методів навчання, індивідуальний підхід до кожного учня, міцність освоєння знань, умінь та навичок; від цього залежить раціональність застосування НТ у навчально-виховному процесі. Щодо педагогічного змісту, слід виділити його зв'язок із рівнями пізнання елементів освіти. До основних елементів тут відносяться способи діяльності, знання, емоційно-ціннісне ставлення до світу, досвід творчої діяльності. А це все в сукупності позитивно впливає на розвиток КВ школярів [47, с. 140].

НТ необхідні для вирішення розвиваючої та виховної мети уроку, забезпечення психологічного розвантаження школярів, спонукання до активізації самостійної пізнавальної діяльності, демонстрації практичної значущості теми, що вивчається та для розвитку КВ [42].

Під час уроків АМ можна використовувати різноманітні НТ – ігрові завдання узагальнення знань (загадки, кросворди, ребуси, комікси, проведення дебатного клубу). Старшокласників можна зацікавити проведенням дебатного клубу на уроках АМ, основні аспекти його проведення здатні розвивати КВ школярів.

Висновки до розділу 1

Резюмуючи перший розділ, зробимо певні висновки:

1. Аналіз досліджень у галузі педагогіки та психології дозволив представити комунікативну компетенцію як деяку комплексну характеристику людини, що виявляється у діяльності спілкування і включає певну мотиваційну базу, когнітивні, афективні та вольові компоненти. Тим самим позначаються ключові позиції категорії «комунікативні вміння» та «комунікативна компетенція». У КВ знання становлять необхідну базу, де вміння надбудовуються; їх формування може здійснюватися за окремими змістовними лініями (етикетною, вербальною та ін.). Комунікативні вміння – це вміння, за допомогою яких можна встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у ситуаціях міжособистісного спілкування.

2. Проаналізовано ключові особливості формування КВ, що залежать від низки умов: уміння спілкуватися та взаємодіяти один з одним; вплив сім'ї; комунікативність педагога; вміння співпрацювати. Процес формування КВ у школярів буде успішним, якщо реалізується сукупність педагогічних умов: сприятливий психологічний клімат у дитячому колективі, атмосфера доброзичливості та створення ситуації успіху для кожної дитини; спільна діяльність школярів на основі задоволення потреб у спілкуванні у позаурочний час; включення школярів до системи ситуацій взаємодії з вчителями, однолітками та дорослими; набуття учнями теоретико-прикладних знань з проблеми спілкування та взаємодії з людьми у повсякденній, навчальній та позанавчальній діяльності. На нашу думку, саме ці педагогічні умови сприяють формуванню КВ в дітей старшого шкільного віку.

3. Сучасні НТ активно впроваджуються у життя нашого суспільства. Існує величезна кількість НТ, які знайшли своє відображення у сфері освіти, серед яких важливе місце належить ігровим технологіям, зокрема і проведенню дебатного клубу на уроках АМ. НТ застосовуються на різних

етапах засвоєння знань: на етапах пояснення нового матеріалу, його закріплення, повторення, контролю, а можуть займати і весь урок, що в свою чергу сприяє розвитку КВ учнів старшої школи.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ДЕБАТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

2.1. Сутність дебатної технології

Сьогодні суспільство потребує освічених мобільних людей, які відчують відповідальність за долю країни; здатні аналізувати дії та загальні ситуації; готові самостійно приймати рішення та прогнозувати можливі наслідки; бажаючі співпрацювати один з одним.

Вчителі також повинні змінити свої педагогічні погляди та більш гнучко ставитися до своєї педагогічної практики. Це особливо актуально в контексті модернізації освіти, оскільки оновлений зміст – це сучасні освітні програми, що відповідають міжнародним стандартам. Це абсолютно нові програми, підручники, стандарти [9, с. 29].

У педагогічній науці та практиці останніми роками неодноразово порушувалося питання про використання дебатів як освітньої технології, що сприяє розвитку навичок цивілізованої дискусії у учнів та студентів, а також про необхідність оволодіння педагогами цієї технології.

Звернення до дебатів як сучасної освітньої технології багато в чому зумовлене зростанням інтересу до технологічного підходу до освіти, пошуку ефективних способів організації освітнього процесу. Будучи дуже спірним та багатозначним, термін «технологія» в освітньому контексті пройшов складну еволюцію.

Використання дебатної технології на уроці ІМ є одним із важливих резервів підвищення мотивації студентів, залучення їх до активної роботи, тренування різних видів мовленнєвої діяльності. Що стосується розмовних навичок, то вони відіграють важливу роль у вивченні ІМ. Важливість розмовних навичок є величезною для тих, хто вивчає будь-яку мову, оскільки будь-яка прогалина у спілкуванні призводить до непорозумінь і може

призвести до певних проблем. У цьому випадку дебатна технологія допомагає розвивати ораторські навички, а також навички критичного мислення. Крім того, ця технологія сприяє розвитку КВ:

- 1) уміння слухати, вміння працювати в команді;
- 2) розвиток ораторських здібностей: навичок публічного виступу, вміння чітко висловлювати свої думки;
- 3) розвиток дослідницьких та організаторських здібностей;
- 4) розвиток мислення [43, с. 15].

У цій техніці учні навчаються та працюють у групах, щоб висловити ідеї, коментарі та відповіді. Це дозволить школярам підвищити свою самооцінку та впевненість у собі та стати більш автономними мислителями. Критичне мислення – важлива та актуальна тема сучасної освіти. Безсумнівно, це дуже важливо для школярів, оскільки воно озброїть їх конкретними навичками, які можна використовувати в кожній сфері їхнього життя.

Мова є інструментом спілкування. Ми спілкуємося з іншими, щоб висловити свої ідеї, а також знати ідеї інших. Люди повинні говорити правильно й ефективно, щоб добре спілкуватися один з одним. Г. Гіллс вважає, що для того, щоб стати всебічно розвиненим комунікатором, необхідно володіти кожним із чотирьох мовних навичок (аудіювання, говоріння, читання та письма), але вміння грамотно говорити надає мовцеві ці важливі переваги [53]:

- 1) вміння інформувати та переконувати. Чітка та впевнена мова може привернути увагу аудиторію, утримувати увагу аудиторії за допомогою добре підібраних слів, формуючи ефективне, інформативне та зрозуміле повідомлення.

- 2) здатність виділятися серед інших. Вміння виступати перед іншими та ефективно говорити не звичайна здатність. Багато людей бояться публічних виступів; інші мають слабку здатність формувати думки в речення.

3) здатність отримувати похідну вигоду. Добре розвинені вербальні навички можуть покращити навички переговорів. Поліпшується впевненість у собі.

4) підвищення кар'єри. Роботодавці завжди цінували вміння добре говорити. Це надважливі навички для успіху в подальшій кар'єрі учнів старшого ШВ [53].

У цьому відношенні дебати є чудовою діяльністю для вивчення мови, оскільки як освітня технологія формує в учнів чотири мовні навички: аудіювання, читання, говоріння та письмо. Окрім забезпечення змістовної практики слухання, говоріння та письма, дебати також дуже ефективні для розвитку навичок аргументації, для переконливого мовлення та письма.

Дебати призначені також і для детального, структурованого дослідження спірних проблем та є чудовим засобом для розвитку критичного мислення, логіки, навичок цивілізованої дискусії та демократичного діалогу. Участь у дебатах дозволяє розвинути комплекс якостей, які сприяють успішному функціонуванню в умовах сучасного суспільства, зокрема: логіку та критичне мислення; навички мовлення; навички роботи з інформацією; емпатію та терпимість до різних поглядів; впевненість в собі; здатність працювати у команді; здатність концентруватися на суті проблеми; стиль публічного виступу. Іншими словами, дебати розвивають навички, необхідні для ефективної комунікації.

Водночас, за Р. Кеннеді, дебати – це навчальна стратегія, яка покращує навчання, зокрема, у сферах опанування навичок усного спілкування, розвитку навичок критичного мислення та емпатії [59, с. 24].

Дебати – це ігрова технологія, яка має свої принципи і правила, що дозволяє розвивати як комунікативні здібності учнів, так і вміння вести полеміку, відстоювати свою позицію на основі знань і логічних міркувань. Крім того, учасники дебатів розвивають мислення, зокрема вміння зіставляти, порівнювати, самостійно знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел [52, с. 101].

Звернення до тих чи інших технологічних елементів навчальних дебатів, вкладених у формування іншомовної комунікативної компетенції, сприяло з того що у психолого-педагогічної і лінгво-культурологічній літературі дискусія з урахуванням дебатів стала розглядатися як: «дебатна технологія», як «метод навчання», як «прийом навчання» дуже дієвий на заняттях іноземних мов, як «командно-рольова інтелектуальна ігрова ситуація» і як «засіб обговорення» суспільних проблем. Однак у педагогічній теорії та практиці будь-яка навчально-рольова гра, у тому числі дебати як один із її видів, має ігровий та навчальний початок, певні правила, що відповідають суспільно-моральним нормам і тому вважається «специфічним методичним принципом навчання» [36, с. 16]. При їх керуванні педагогом створюються відповідні умови для активізації у іколярів потреби у творчості через прояв самостверджуючої ініціативи при оцінці умовно-імітуючої ситуації та прийнятті колективного рішення на основі усвідомленого індивідуально-групового та безконфліктного ставлення до обговорюваної проблеми та до своїх опонентів. Дебати також сприяють формуванню навичок соціально-професійного мовного спілкування рідною чи іноземною мовою, що дає підстави деяким дослідникам розглядати навчально-рольову гру як квазіпрофесійну діяльність, яка має риси як вчення, так і праці. Вона дозволяє задати у навчанні предметний та соціальний контексти майбутньої професійної діяльності, отже, дебати – це різновид освітньої технології інноваційного типу [36, с. 17].

Досягнення зазначених цілей і результатів ґрунтується на дотриманні трьох основних принципів дебатів: поваги, чесності, навчання.

Дебати належать відкритій педагогіці, в якій навчання розглядається як процес розвитку здібностей, умінь та особистісних якостей того, хто навчається, а педагог виступає як керівник цього процесу. У цьому використанні дебатів в освітньому процесі передбачає:

- 1) активне включення того, хто навчається в навчально-пізнавальну діяльність, організовану на основі внутрішньої мотивації;

2) організацію спільної діяльності, партнерських відносин учнів та учнів;

3) забезпечення діалогічного спілкування не лише між педагогом та учнями, а й між тими, хто навчається у процесі добування нових знань.

Для успішного проведення дебатів, як правило, потрібна попередня підготовка. Проте практика показує, що результативність виправдовує витрачений час, якщо дебати підготовлені якісно.

Крім вищесказаного, дебати дозволяють закладати набуті навички і вміння в парадигму професійного знання і досвіду майбутнього фахівця, що формується, через формування когнітивних зв'язків і концептуалізацію існуючої картини світу і її вираження. Когнітивно-лінгвістичний підхід дозволяє говорити про співвідношення мови та мислення та формування висловлювання на підставі внутрішніх переконань, а також вимагає залучення всіх чотирьох видів мовної діяльності – насамперед, слухання та говоріння, а також читання та письма – не в окремо взятій формі, а з певною націленістю на конкретну комунікативну ситуацію, що реалізується у форматі дебатів.

Специфіка дебатів, їхня унікальність полягає в тому, що дебати виступають одночасно і як форма дискусії, і як гра. Справді, з одного боку, дебати є цілеспрямованим і впорядкованим (структурованим) обміном ідеями, судженнями, думками, що дозволяє з повним правом стверджувати, що дебати — це форма дискусії. З іншого боку, це не просто дискусія, це змагання між граючими, дії яких обмежені певними умовами (правилами) та спрямовані на досягнення певної мети, іншими словами, гра. Ця обставина, на наш погляд, створює низку суттєвих переваг дебатів та відкриває додаткові функціональні можливості [65, с. 635].

Зокрема, дебати дозволяють не тільки нівелювати недоліки звичайної дискусії як способу обговорення, а й завдяки рольовій структурі та регламенту сформувати навички, необхідні для проведення конструктивних обговорень надалі. Ігрова основа дебатів сприяє зняттю бар'єрів, таких як страх

помилитися, виглядати смішним тощо, підвищення пізнавальної мотивації, формування навичок взаємодії та «успішної конкуренції» [61, с. 34-35].

На підставі вищесказаного ми визначаємо дебатну технологію як систему структурних дискусій у формі інтелектуальної гри, в якій дві команди, дотримуючись певних правил (регламенту), висувають свої аргументи та контраргументи з приводу запропонованої тези, щоб переконати членів журі (суддів) у своїй правоті та досвіді риторики.

Таким чином, впровадження дебатних технологій у навчальний процес сприяє: розширенню загальнокультурного кругозору (збагачення знань, що належать до гуманітарних, і насамперед суспільствознавчих, областей, розвиток інтересу до навчання); розвитку інтелектуальних здібностей (критичне мислення, вміння встановлювати логічні зв'язки між явищами); розвитку дослідницьких та організаційних навичок (уміння збирати та аналізувати матеріали з різних джерел, ставлячись до них з критичної точки зору, розглядаючи у конкретному історичному контексті); розвитку творчих якостей (уміння по-новому поглянути на проблему, прагнення використати нетрадиційні способи її вирішення, здатність бачити щось нове, незвичайне у звичних явищах); розвитку комунікативних вмінь (вміння слухати та чути співрозмовника, здатність співпереживати іншим людям і виявляти солідарність); розвитку ораторських здібностей (навички публічного виступу, впевненість у собі); формуванню громадянської позиції та навичок життєдіяльності в громадянському суспільстві.

2.2. Формування комунікативної компетенції за допомогою дебатної технології

З погляду розвитку комунікативної компетенції, оволодівши прийомами критичного мислення та вміннями дебатувати, школяр зможе оцінювати межу своїх знань, здолати невпевненість та здолати нерішучість при публічному виступі, вміти відстоювати та доводити свою точку зору, віддавати перевагу

питанням як можливості розвивати хід думки. Крім того, він буде розуміти різні концепції, і використовувати всі доступні засоби для вирішення проблеми, знаходити найкраще рішення, а не просто добиватися свого. У ході дебатів він може розділяти ідеї, а потім їх знову поєднувати, відрізняти спостереження від висновків, відповідні факти від невідповідних, знаходити протиріччя та оцінювати наслідки дій, переконань та ідей, враховуючи сильні та слабкі сторони протилежних точок зору [37, с. 27].

Дебати є досвідом осмисленої діяльності, де треба ставити цілі та визначати результати, вирішувати проблеми або способи вирішення, а не отримувати їх у готовому вигляді. Можливості використання технології дебатів для застосування в освітньому процесі на уроках вивчення ІМ пов'язані з їхньою поліфункціональністю. Поліфункціональні можливості дебатів зумовлені в першу чергу їхньою специфікою, оскільки вони одночасно можуть виступати як форма діалогу, завдяки чому вони дозволяють не тільки навчати в режимі діалогу, але й вивчати діалог.

Формат дискусії дебатів дозволяє мінімізувати недоліки «класичної» дискусії як форми навчання. Гра «дебати», з властивими їй елементами рольової поведінки, командним характером і зануренням у ситуацію невизначеності, конкуренцією та змагальністю може розвинути вміння критично мислити, розмірковувати, продуктивно організовувати процес дискусії, тренування навичок самостійної роботи з літературою, відпрацювання вміння ведення диску точки зору [50].

Крім того, дебати мають низку істотних переваг, оскільки вони знімають психологічні «бар'єри» та забезпечують внутрішню мотивацію навчання, створюють у процесі навчання тренінгову ситуацію, що дозволяє впливати на трансформацію базових уявлень, реалізують особистісно-орієнтований та діяльнісний підходи до формування комунікативної компетенції.

Участь у дебатах допомагає учасникам набути навичок усного мовлення; набути навичок роботи з інформацією; розвинути емпатійність та толерантне ставлення до різних поглядів; виробити впевненість у собі;

розкрити можливості концентруватися на суті проблеми, працювати в команді; придбати свій власний стиль публічного виступу. Інакше кажучи, дебатна технологія розвивають навички ефективної комунікативної компетенції.

Вчені, які вивчають цю проблему, та вчителі шкіл відзначають, що завдяки дебатній технології вони готують школярів до активної та продуктивної участі в житті суспільства, готують до виконання ролі лідера, що вміє брати на себе відповідальність, готують до дослідницької діяльності (шукати та обробляти інформацію; готують аналізувати, робити обґрунтовані висновки, вибудовувати ланцюжок доказів), готують працювати в команді, точно висловлювати свої думки в усній та письмовій формах; заздалегідь готувати у письмовій формі мову, презентувати себе та свої аргументи, швидко знаходити аргументовані відповіді, чути опонентів та приймати обдумані рішення. Ці вміння і навички якраз і є тими ключовими компетенціями, які мають бути сформовані в загальноосвітній школі, що дозволяє говорити про дебати як технологію, що відповідає новому типу освітнього результату, адекватну компетентнісному підходу в освіті [51].

Варто зазначити, що дебатна технологія є також і дуже ефективним ресурсом розвитку партнерської взаємодії. У плані взаємодії дебати мають певні відповідні можливості (рис. 2.1).

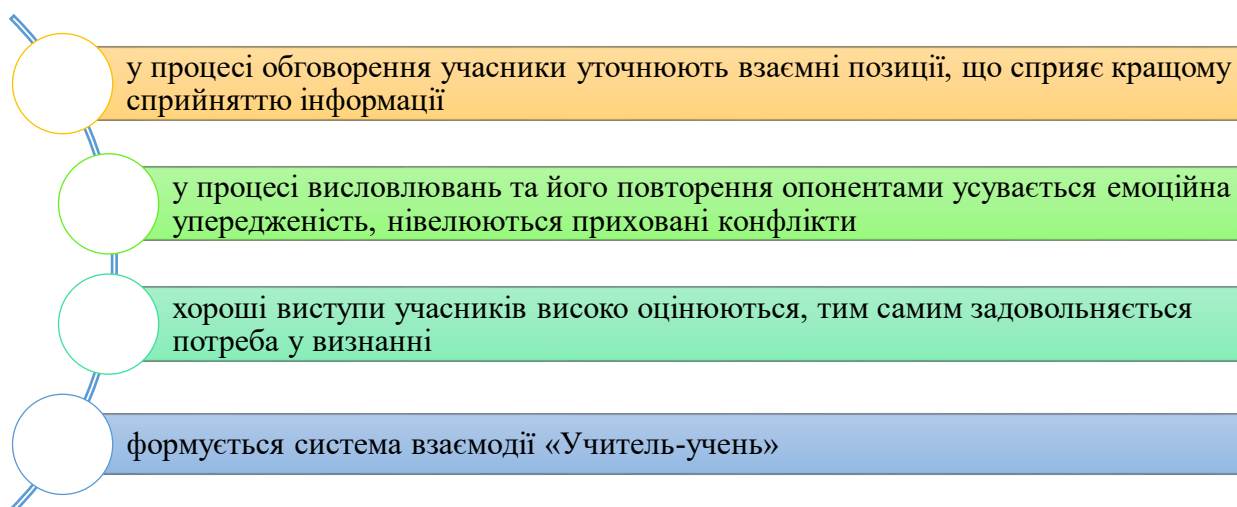

Рис. 2.1 – Можливості дебатної технології як розвитку партнерської взаємодії

Дебати як форма організації діалогу, в якій реалізуються всі переваги та можливості діалогу, є унікальним ресурсом формування комунікативної компетенції. Дебати дозволяють цілеспрямовано розвивати як усну, так і письмову форми комунікації та формувати вміння, пов'язані з аналізом та узагальненням інформації, участю в обговоренні та публічних виступах, складанням текстів. Дебати формують вміння та навички усної комунікації, а також сприяють розвитку і писемного мовлення. Беручи участь у дебатах, учні проводять змістовну підготовку, яка полягає насамперед у пошуку потрібної інформації, створенні ресурсного пакету, що забезпечить успішний виступ. Ця діяльність прищеплює вміння та навички роботи з текстом, його аналізу, узагальнення інформації (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Вміння, що формуються завдяки дебатній технології в усній та письмовій комунікаціях

Вміння при розвитку усної комунікації	Вміння при розвитку письмової комунікації
<ul style="list-style-type: none"> – ставити за мету виступи; – аналізувати аргументи, адекватні для цієї ситуації; – вибудовувати мову (де є основна ідея та аргументи, що її підтверджують, вивірити час, необхідний для виступу); – структурувати мову (скласти логічно пов'язану послідовність аргументів та висловлювань); – аналізувати можливі питання та підібрати матеріал для конструктивної відповіді на них; – використовувати той стиль мови, який найбільшою мірою відповідає поставленій проблемі та аудиторії; – говорити впевнено, розбірливо, чітко; – використовувати різні прийоми під час виступу – змінювати гучність та інтонацію голосу, ілюструвати свої твердження прикладами, апелювати до особистого досвіду тощо; – працювати у команді, звертаючись за допомогою до членів команди; – аналізувати свій виступ. 	<ul style="list-style-type: none"> – важливо визначити мету роботи з текстом чи інформацією; – виявити зміст або основну ідею текстів; – виявляти та аналізувати позицію автора тексту; – використовувати різні джерела для отримання необхідної інформації (Інтернет, книги та статті, довідкову літературу); – відбирати потрібну інформацію для її використання у своєму виступі; – висловлювати свою думку щодо ...; – швидко переглядати матеріал для отримання загальної ідеї тексту (матеріал різного обсягу та складності); – складати короткі тези та схеми за текстом; – конспектувати текст чи усний виступ різного обсягу.

Дебати є унікальний у своєму роді ресурс організації взаємодії. Як зазначається в дослідженнях з проблем використання дебатної технології, за уявною змагальністю дебатів стоїть спільна мета і загальне завдання пошуку вирішення проблеми, у що вірити і що робити в умовах невизначеності [64].

Дебати допомагають освоїти також методи конструктивної критики, коли критикується не особистість, а висловлювання при поважному ставленні до особистості З. Іжмарова підкреслює, що «замість того, щоб показувати свою неповагу до людей, які не згодні з Вами, вступ до дебати несе у собі ідею глибокої поваги до опонента, оскільки «дебати - це змагання між ідеями, а чи не між людьми» [18, с. 65].

Таким чином, дебати передбачають пошук нових особистісних ресурсів партнерської взаємодії. Учасники формальних дебатів повинні дотримуватися правил уникати «переходу на особистості», агресивності.

Безумовно, у дебатів як ігрової технології є й певні ризики. До них можна віднести: проблеми особистих взаємин можуть переноситися в ігрову ситуацію, і навпаки, розбіжності, що виникли в ході гри, можуть залишитися і після гри; надмірне підкреслення суперництва, яке може стати для учасників головною метою. Ці ризики можуть бути мінімізовані, якщо педагог і самі учасники добре підготовлені до гри. І головна мета полягає у розвитку школярів для формування їхньої комунікативної компетентності [54, с. 79].

Таким чином, використання дебатної технології як ефективною НТ формування комунікативної компетенції у дітей старшого ШВ:

- 1) сприяє вирішенню життєвих завдань учасниками дебатів, виробляють у них вміння у ситуації невизначеності швидко знаходити конструктивні способи вирішення проблем;

- 2) надає можливість оцінити як індивідуальні вміння кожного учасника, так і їх групову взаємодію, що відповідає логіці компетентнісного підходу, оскільки компетентність проявляється у взаємодії з іншими людьми;

3) сприяє нагромадженню досвіду мислєдїяльностї, зокрема постановки мети, аналізу та оцїнки результатїв тощо. Наслїдуючи логїку дїяльнїсного розгляду комунїкативно-мовленнєвої компетентностї, дебати є ефективним засобом формування комунїкативної компетентностї та вїдповїдають уявленню про новий тип освїтнього результату, властивого компетентнїсному пїдходу.

У ходї дослідження показано, що дебатна технологїя є засобом, адекватним компетентнїсному пїдходу в освїтї, ї має широкї функцїональнї можливостї для формування комунїкативної компетентностї, зумовленї специфїкою дебатїв, що створює додатковї переваги для використання їх в освїтньому процесї школи.

2.3. Поради вчителям щодо використання дебатної технологїї

Доцїльно буде зазначити, що стратегїя дебатної технологїї полягає в наступному:

1. Предмет дебатїв визначається у твердженнї. Це є предметом суперечки. Це можуть бути рїзного роду твердження.
2. Стверджуюча команда. Її завдання полягає в тому, що члени команди переконують суддїв у тому, що твердження вїрнї протягом усього виступу.
3. Команда, що спростовує. Спїкери, що спростовують, доводять протилежну точку зору: що твердження неправильнї або що твердження, поданї опонентами, неспроможнї.
4. У дебатах важливе мїсце посїдають аргументи. Аргументацїя – це найкращий спосїб переконати суддїв у тому, що певна позицїя вїдповїдно певного твердження вїрна. Аргументи можуть бути сильними та слабкими.
5. Докази. Вони представляються членами команди поряд з аргументами на їх пїдтримку. Думка експерта може бути доказом.
6. У ходї дебатїв ставляться перехреснї питання. Кожен спїкер має змогу вїдповїсти на запитання опонета.

7. Рішення приймає суддя (або судді) після виступу обох сторін суддя, зазначаючи в бюлетені, яка команда була переконливішою [19, с. 39].

Існують певні принципи, що є основою проведення дебатів: дебатовати, щоб навчатися; бути чесним; поважати інших та їхні ідеї.

Дебати як навчальна технологія мають такі важливі властивості:

- дебати відбуваються згідно з певними правилами, що забезпечує чіткість у проведенні дебатів та можливість більш адекватного оцінювання роботи учасників;
- у ході дебатів учасники мають можливість залучати широке число відомостей і фактів для аргументування своєї точки зору;
- формат дебатів розвиває навички критичного мислення;
- дебати розвивають дослідницькі та організаційні навички – наводячи аргументи, учасник повинен підкріплювати їх доказами, які необхідно шукати у різних джерелах, а організація виступу безпосередньо впливає на ефективність повідомлення;
- дебати сприяють розвитку навичок обговорення проблеми з різних точок зору та пошуку можливих шляхів вирішення цієї проблеми [18, с. 69].

Підготовка та організація дебатів займає значно більше часу, ніж їх проведення. Починається все із вибору теми, комплектування команд; вибору формату; проведення занять зі школярами, в ході яких пояснюються правила, принципи проведення дебатів, критерії оцінки виступів. Потім починається власне підготовчий період – добір членами команди матеріалу; написання мови; підготовка питань опонентам, які задаватимуться у процесі ведення дебатів. Необхідно також розподілити виступи між учасниками; відрепетирувати з кожним виступом. Для висновків, які належить зробити наприкінці дебатів, можна також заздалегідь заготовити схеми, а процесі дискусії доповнити їх новою інформацією [37, с. 31].

Не кожна «тема» підходить для дискусії. Розглядаючи створення «теми», бажано пам'ятати, що «хороша тема» повинна:

- викликати інтерес та стимулювати дослідницьку роботу;

- торкатися значущих, сучасних проблем;
- мати чітке позитивне формулювання для груп;
- надавати рівні можливості командам у представленні якісних аргументів «за» і «проти», не повинно надаватися переваг жодній із команд;
- містити можливість дискусії на різних рівнях.

При використанні технології педагог повинен враховувати наступне:

- тема повинна стосуватися важливих питань;
- терміни, поняття та визначення, які використовуються в дебатах, повинні бути чітко зрозумілі учасникам;
- кожна команда для доведення своєї позиції створює систему аргументації: теза → аргумент → підтримка;
- окремі елементи диспуту необхідно вводити в навчальний процес поступово [19, с. 72].

Перед дебатами потрібна серйозна попередня підготовка школярів. На етапі підготовки до гри доповідачі (гравці) розбирають літературу, готують допоміжні конспекти, тези, замітки, цитати, коротко записують структуру мовлення, що розвиває читання та письмо як комунікативні навички. На цьому етапі часто використовуються методи стимулювання творчого та критичного мислення учнів, такі як «Mind Mapping». Основна ідея методу «Mind Mapping» полягає в графічній фіксації інформації у вигляді деревоподібної діаграми з використанням ілюстрацій, символів, патернів (шаблонів) та асоціацій. Після створення ментальної карти настає фаза так званого «розумного читання», коли спікери перевіряють основні ідеї перед виступом, відзначають ключові фактори та важливі деталі на карті [20, с. 29].

Дебати, з одного боку, вимагають від гравців певних навичок, а з іншого – сприяють розвитку цих навичок, а саме: критичного мислення, дослідницьких та організаторських здібностей, а також навичок слухання та конспектування [37, с. 52].

Критичне мислення. Критичне мислення означає формулювання, визначення, обґрунтування та аналіз обговорюваних думок та ідей.

Отримавши тему диспуту, необхідно використовувати критичне мислення для її глибокого вивчення. Ви повинні вміти виявляти логічні недоліки опонентів і відстежувати розумно вагомі аргументи. Без критичного мислення не буде хороших дебатів. Цьому можна навчитися лише за допомогою діяльності, висуваючи аргументи та вислуховуючи аргументи опонентів. Використання навичок критичного мислення в класі англійської мови спонукає учнів оцінювати, аналізувати, сперечатися, погоджуватися, пояснювати, критикувати та робити висновки.

Дослідницькі навички. Коли учні наводять аргументи, вони повинні підтвердити їх доказами. Іноді достатньо скористатися простою логікою або простими прикладами. Однак часто потрібні докази, які необхідно знайти в різних джерелах (газети, книги, інтерв'ю, Інтернет).

Організаційні навички. Оскільки диспут – це, насамперед, усний вид діяльності, то організація матеріалу безпосередньо впливатиме на ефективність повідомлення. Не можна перевернути сторінку назад і перечитати матеріал. Погано побудована мова не зможе досягти мети.

Навички слухати та робити нотатки. У дебатах не вдасться спростувати аргумент опонента, якщо ви не уважно слухаєте промову або не розумієте аргумент, а іноді просто щось упускаєте або забуваєте. Тому робити нотатки дуже важливо [55, с. 76-77].

Розглянемо три основні принципи дебатів, які варто враховувати педагогами при використанні дебатної технології:

I. Тренування важливіше перемоги. Дебати організовуються з метою отримання необхідних знань та навичок. Спочатку вони розглядалися як вид діяльності, що підвищує освіту і в той же час приносить задоволення. Відповідно до цього принципу першочерговою метою дебатів є навчання. Іншими словами, навчання важливіше перемоги.

II. Чесність. Чесність – суть дискусії. Індивід завжди хоче знати правду і часто його позиція залежить від домінування якихось аргументів і неповної інформації про існування інших фактів. Визнання того, що

індивід не все знає, – це вже перемога над собою, а використання правдивих фактів – обов'язок усіх сперечальників. Довіряти гравцям та інформації, яку вони використовують, це те ж саме, що довіряти собі. Якщо навчання та вдосконалення навичок важливіші за перемогу, буде менше мотивів для обману аргументів.

III. **Повага до суперника.** Дебати не стосуються особистості учасників. Не можна принижувати людину, навіть якщо вона з тобою не згодна. Дискусія стосується ідей, а також того, які ідеї корисні людству. Вагомі аргументи можуть бути єдиною прийнятною зброєю. Іншими словами, учасники повинні «нападати» на аргументи, на міркування і на факти – але не на опонента [58, с. 34-35].

Обговорення в класі може приймати різні форми. Наведені нижче методи дебатів пропонують ряд можливостей для покращення розуміння школярами матеріалу курсу та залучення їх до них.

Класична дискусія. Включає дві команди по три людини в кожній і доповідача. Інші або слухачі, або рефері, або судді. Цей тип дебатів вимагає певної підготовки, особливо для доповідачів. Однак так чи інакше залучити кожного члена класу до такої дискусії важко; тому цей тип дебатів має досить обмежене застосування на уроках [57, с. 301].

Експрес-дебати. Це дебати, в яких фаза підготовки зведена до мінімуму. Підготовку проводять безпосередньо на уроці за матеріалом підручника або лекції викладача. Цей вид можна використовувати як елемент «зворотного зв'язку», повторення навчального матеріалу або як форму активізації пізнавальної діяльності.

Модифіковані дебати – це використання окремих елементів формату дебатів, у яких допускаються деякі зміни в правилах: скорочення регламенту виступів, можливість збільшення або зменшення кількості учасників команди, запитання з аудиторії, організація виступів. До роботи можна залучити всю групу. Суть дебатів полягає в тому, що дві команди висувають свої аргументи та контраргументи щодо висунутої тези, щоб переконати нейтральну третю

сторону та суддів у своїй правоті. Такі дебати є елементом уроку або як форма контролю знань учнів.

Міні-дебати. Діяльність відбувається «один на один» і кожен з учасників має право поставити супернику два запитання. Тема уроку – загальна проблема, яка поділяється на складові (на початкових етапах це робить учитель, а потім увесь клас). Для кожної міні-проблеми заслуховується пара конкуруючих доповідачів (2 хвилини кожен), а потім вони ставлять запитання один одному; висновки записуються в зошит після виступу кожної пари. Потім висновки обговорюються в класі [56, с. 41].

Рольові дебати також допомагають уникнути дуалістичних моделей дебатів, доручаючи студентам сперечатися від імені різних персонажів у ситуації. Наприклад, у питанні про національну охорону здоров'я студенти можуть виконувати різні ролі, наприклад, лікаря, пацієнта, заможної людини, бідної людини, юриста, судді, страхової компанії, президента тощо. Через обговорення проблеми з різних точок зору учні можуть розширити своє розуміння проблеми та її складності [61, с. 292].

Дебати «акваріум» може мати кілька різних форм, але зазвичай передбачає групування стільців у коло. Потім кілька стільців ставляться всередину кола для команд, які представляють різні позиції дебатів. Також можна додати стільці для кількох студентів, які представляють аудиторію. Щоб привернути увагу тих, хто знаходиться за межами акваріуму, можна додати порожній стілець, що є безкоштовною грою, дозволяючи комусь ззовні увійти в акваріум, щоб поставити запитання чи посперечатися.

Дебати «подумайте в парах і поділіться» вимагає від школярів думати та робити нотатки наодинці щодо проблеми. Після завершення особистої рефлексії утворюються пари. Потім пари працюють разом, порівнюючи свої записи та створюючи списки для підтримки обох сторін проблеми. Після завершення дві пари поєднуються з іншою парою. Новостворені групи з чотирьох осіб обговорюють проблему, обирають позицію та редагують свій

список до найкращих аргументів. Нарешті, чотири групи представляють свою позицію класу.

Проблемні дебати зазвичай включає вісім студентів. У кожній команді по чотири учні. По одному учню з кожного боку висувається позиція, яка ґрунтується на історико-філософських аргументах. Наступні два учні висловлюються відносно того, чому зміни виправдані чи ні. Третій студент пропонує план, який би реалізував їх позицію. Два останніх студента підсумовують позицію своєї команди та виступають із заключним аргументом [62, с. 92].

Дебати на повітряних кульках. Група студентів знаходиться в кошику повітряної кулі, яка втрачає повітря. Тільки одна людина може залишитися в кулі і вижити (інші повинні вистрибнути). Учні, які представляють відомих персонажів (Наполеон, Клеопатра тощо) або професії (вчитель, лікар, юрист тощо), мають аргументувати, чому їм слід дозволити вижити [56, с. 41].

У процесі навчання англійської мови можна використовувати дебати як форму уроку та його елементи технологія «Дебати».

Наприкінці дебатів можна провести (у формі таємного голосування) вивчення поглядів учасників дебатів на дане питання. Хорошою формою підбиття підсумків дебатів є запитання, адресоване обом сторонам: «Які аргументи супротивника були найкращими?».

Проведення дебатів на уроці робить уроки ІМ більш пізнавальними, мотивуючими, підвищує інтерес до вивчення іноземної мови. Використання технології «Дебати» на уроках іноземної мови відіграє величезну роль у навчанні фонетичних, лексичних та граматичних аспектів іноземної мови, і все це дозволяє учням досягти високих результатів у вивченні АМ. Вони мають багатий словниковий запас, вільно володіють граматичним матеріалом, вільно висловлюють свої думки іноземною мовою.

Технологія дебатів дозволяє учням працювати в малих групах. Комунікаційна діяльність включає групову роботу як джерело мови, яку учні можуть зрозуміти. Групова робота особливо важлива для учнів, які не

знайомляться з мовою поза класом. Спілкування в малих групах створює гарне середовище для вивчення мови.

Отже, під час мовленнєвої діяльності учні не тільки отримують цільову мову, але й активно використовують мову. Дуже важливо створити метод навчання, який змусить їх активно говорити цільовою мовою. Формування мовленнєвих навичок на уроках іноземної мови є дуже складним процесом і потребує від учителя організації навчальної діяльності на належному рівні. Для формування базових навичок публічного мовлення іноземною мовою та комунікативної компетентності учнів на уроках іноземної мови доцільно використовувати технологію «Дебати».

Технологія «Дебати» – актуальний і ефективний підхід до організації процесу вивчення іноземної мови. Ця педагогічна технологія та її елементи здатні спонукати студентів до самостійного вивчення іноземної мови та застосування її в комунікативних ситуаціях, що сьогодні є однією з головних цілей навчання іноземної мови в школі. Крім того, вміння дискутувати корисно в житті, допомагає в розвитку критичного мислення, в навчанні спілкуватися, переконувати, дивитися на речі з різних точок зору, оскаржувати факти та ідеї, логічно вибудовувати аргументи. Використання технології «Дебати» при вмілому та правильному застосуванні позитивно вплине на весь процес навчання іноземних мов.

Отже, стає очевидним, що лише творчо працюючий учитель, який володіє навичками конструктивного планування, використовуючи НТ та різноманітні види діяльності на заняттях, враховуючи вікові особливості та інтереси учнів, може досягти формування та розвитку в учнів мовленнєвих навичок необхідного рівня. Але ефективний учитель – це той, хто знає, чого вчити, як вчити і як реагувати на будь-яку навчальну ситуацію. Якщо вчитель дотримується принципу індивідуального підходу у викладанні свого предмету, він, як правило, знаходить способи допомогти особистості.

Підготовка та організація дебатів займає значно більше часу, ніж їх проведення. Починається все із вибору теми, комплектування команд; вибору

формату; проведення занять зі школярами, в ході яких пояснюються правила, принципи проведення дебатів, критерії оцінки виступів. Потім починається власне підготовчий період – добір членами команди матеріалу; написання мови; підготовка питань опонентам, які задаватимуться у процесі ведення дебатів.

Висновки до розділу 2

Отже, резюмуючи даний розділ, ми прийшли до наступних висновків:

1. Було визначено дебатну технологію як систему структурних дискусій у формі інтелектуальної гри, в якій дві команди, дотримуючись певних правил (регламенту), висувають свої аргументи та контраргументи з приводу запропонованої тези, щоб переконати членів журі (суддів) у своїй правоті та досвіді риторики. Суть впровадження дебатних технологій у навчальний процес полягає у сприянні: розширенню загальнокультурного кругозору; розвитку інтелектуальних здібностей; розвитку дослідницьких та організаційних навичок; розвитку творчих якостей; розвитку комунікативних вмінь; розвитку ораторських здібностей.

2. Встановлено, що використання дебатної технології як ефективної НТ формування комунікативної компетенції у дітей старшого ШВ: сприяє вирішенню життєвих завдань учасниками дебатів, виробляють у них вміння у ситуації невизначеності швидко знаходити конструктивні способи вирішення проблем; надає можливість оцінити як індивідуальні вміння кожного учасника, так і їх групову взаємодію, що відповідає логіці компетентнісного підходу, оскільки компетентність проявляється у взаємодії з іншими людьми; сприяє нагромадженню досвіду мислєдїяльності, зокрема постановки мети, аналізу та оцінки результатів тощо. Наслідуючи логіку діяльнісного розгляду комунікативно-мовленневої компетенції, дебати є ефективним засобом формування комунікативної компетентності та відповідають уявленню про новий тип освітнього результату, властивого компетентнісному підходу.

3. Визначено, що лише творчо працюючий учитель, який володіє навичками конструктивного планування, використовуючи НТ та різноманітні види діяльності на заняттях, враховуючи вікові особливості та інтереси учнів, може досягти формування та розвитку в учнів комунікативних вмінь. Підготовка та організація дебатів займає значно більше часу, ніж їх проведення. Починається все із вибору теми, комплектування команд; вибору формату; проведення занять зі школярами, в ході яких пояснюються правила, принципи проведення дебатів, критерії оцінки виступів. Потім починається власне підготовчий період – добір членами команди матеріалу; написання мови; підготовка питань опонентам, які задаватимуться у процесі ведення дебатів. Тому для вчителя, який використовує дебатну технологію, необхідно дотримуватися всіх вище зазначених умов та принципів. Для успішного проведення дебатів педагогу необхідно дотримуватися таких правил: активне включення того, хто навчається в навчально-пізнавальну діяльність, організовану на основі внутрішньої мотивації; організація спільної діяльності, партнерських відносин учнів та учнів; забезпечення діалогічного спілкування не лише між педагогом та учнями, а й між тими, хто навчається у процесі добування нових знань.

РОЗДІЛ 3

ОПИС ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

3.1. Створення «Дебатного клубу» на базі 11 класів СЗОШ

У попередньому розділі нами було розглянуто та визначено сутність дебатної технології, розглянуто дебатну технологію як ефективний засіб розвитку КВ школярів, в тому числі і на уроках АМ, а також розглянуто та з'ясовано необхідні педагогічні умови для застосування даної технології в освітньому процесі з метою забезпечення ефективності подальшого результату. На основі викладеної та проаналізованої інформації спробуємо створити «Дебатний клуб» на базі 11 класів СЗОШ.

Як вже згадувалося, при навчанні англійської в школах дебатні технології використовуються недостатньо. У той час як вони допомагають розвивати навички та вміння міжкультурного спілкування, сприяють навчитися ставити питання, мислити критично, вчать, як захистити своє рішення і як спростувати аргументи противника. Суть дебатів у тому, щоб переконати третій, нейтральний бік, званий суддями, що власні аргументи краще, ніж аргументи ваших противників.

У процесі навчання АМ на базі 11 класів СЗОШ нами було створено «Дебатний клуб», розроблено структуру дебатів (рис. 3.1) та склад учасників (рис. 3.2):

1. Команда «PRO», що включає 2 спікерів.
2. Команда «CONTRA», що включає 2 спікерів.
3. Судді (журі) – визначають найкращу команду, заповнюють протоколи з метою визначення сильних та слабких сторін спікерів у різних командах (3 учасника).
4. Таймкіпер – стежить за дотриманням правил гри (2 учасники).
5. Діва – спікер, який презентує команди (1 учасник).

6. Батіг – останній виступаючий, що підбиває підсумки дебатів (2 учасника).

Спершу схематично зобразимо структуру дебатів «Дебатного клубу».

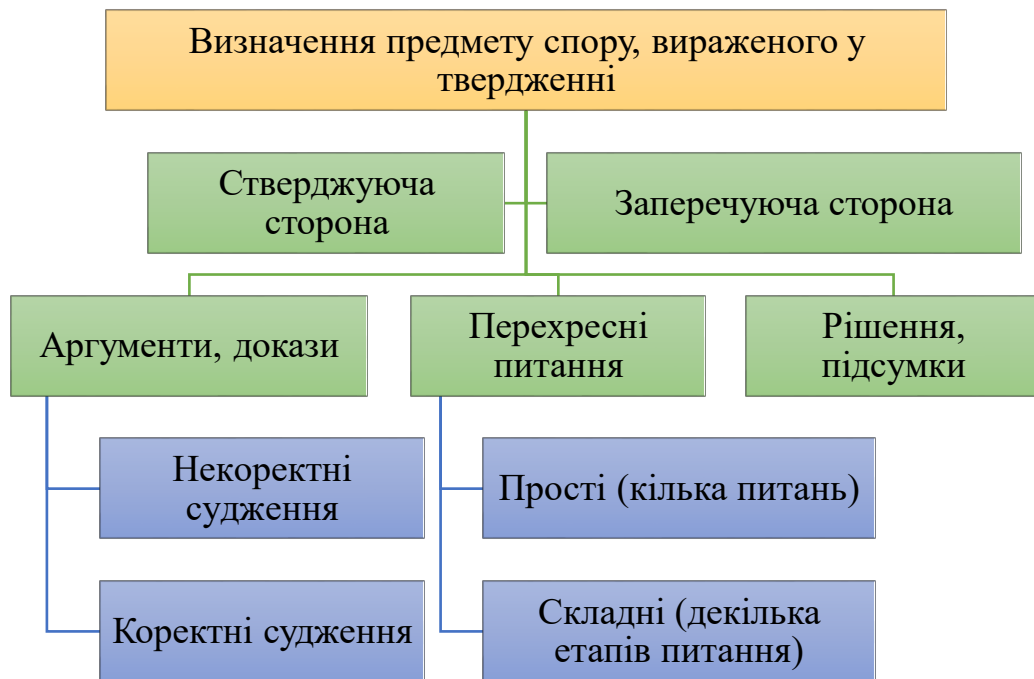

Рис. 3.1 – Структура дебатів

На рис. 3.2 показано схему учасників дебатів «Дебатного клубу». Всього у дебатах прийняло участь 11 школярів СЗОШ.

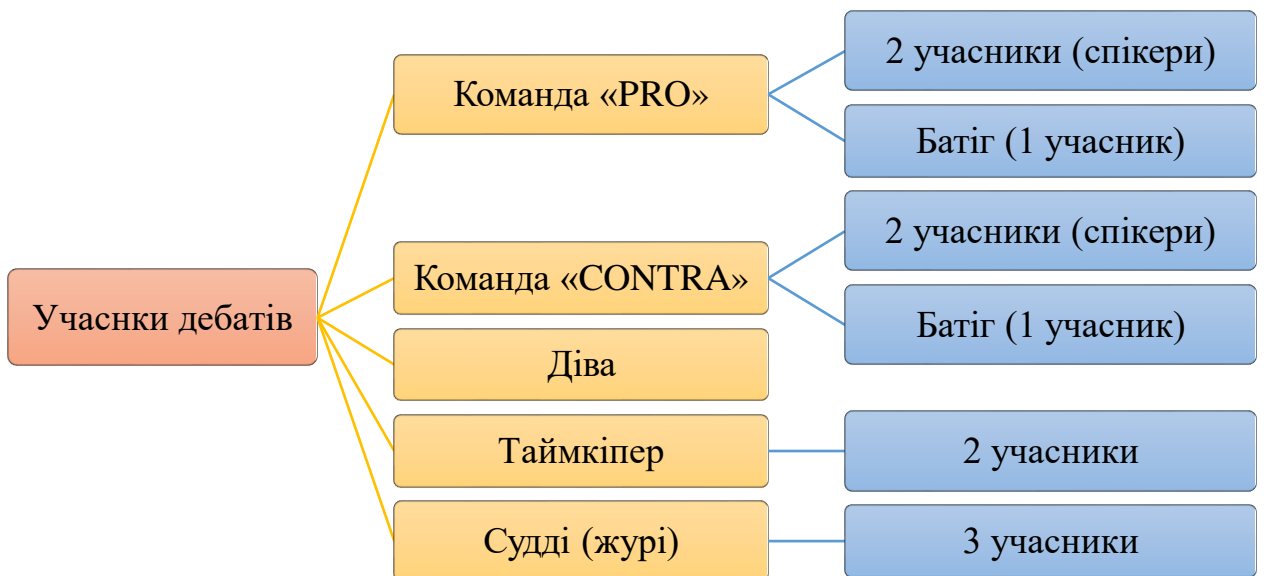

Рис. 3.2 – Учасники дебатів «Дебатного клубу»

Також доцільно буде зобразити схематично алгоритм проведення дебатів в 11 класі на уроці англійської мови (рис. 3.3).

Рис. 3.3 – Алгоритм проведення дебатів «Дебатного клубу»

Дебати – це формалізоване обговорення, яке будується на заздалегідь спланованих виступах учасників, які мають прямо протилежні думки щодо обговорюваної проблеми. У процесі організації проведення дебатів використовується метод, який отримав назву *Brainstorming* – мозковий штурм, запропонований А. Осборном наприкінці 1930-х років у США. Успіх проведення «мозкового штурму» залежить від дотримання двох принципів. Перший принцип асоціюється з теорією синергетики, під якою розуміється співпраця, співдружність у команді. У процесі спільної роботи народжуються ідеї високої якості на відміну від індивідуальної діяльності тих самих людей. Це відбувається за рахунок інтерактивного ефекту. Великий рівень взаємодії призводить до «перехресного запилення». Ідея може бути відкинута через недостатню аргументованість чи непрактичність, доопрацьовується спільними зусиллями, стає все більш конструктивною та придатною до застосування. Другий принцип у тому, що й група перебуває у стані регенерування ідей, процес творчого мислення не можна гальмувати передчасної суб'єктивної оцінкою цих ідей. Часові рамки проведення дебатів

подано на рис. 3.4. Зазначимо, що за часом строго слідкує таймкіпер «Дебатного клубу».

Підготовка до дебатів	Проведення дебатів	Оцінювання дебатів
<ul style="list-style-type: none">• за 30 хв до початку дебатів жеребкування позиції команд ("PRO" чи "CONTRA")	<ul style="list-style-type: none">• 2 хв - вступна промова кожного учасника• 12 хв - відкрита дискусія• 1 хв - заключна промова кожного учасника	<ul style="list-style-type: none">• 5 хв заповнення протоколів членами журі• 10 хв обговорення результатів дебатів

Рис. 3.4 – Часові рамки проведення дебатів

Оцінювання – немаловажливий етап проведення дебатів. Зазначимо, що оцінювання результатів та підсумків дебатів проводиться за певними критеріями для того, щоб мати можливість максимально знівелювати суб’єктивність (дод. А)

За даною таблицею було оцінено можливості учнів за поданими критеріями перед початком застосування дебатної технології та по її завершенню, відповідно до уміння вести розмову, а також переконувати опонента.

Було створено «Дебатний клуб», розроблено структуру дебатів, склад учасників (11 школярів 11 класів), алгоритм проведення дебатів на уроках англійської мови, часові рамки проведення дебатів, а також подано критерії оцінювання результатів.

3.2. Методичні рекомендації щодо створення «Дебатного клубу» на уроках англійської мови

Ми припустили, що формування комунікативної компетенції школярів 11 класів на уроках англійської мови в СЗОШ може відбуватися ефективніше

у реалізації дебатної технології створення «Дебатного клубу». З цією метою було розроблено нами методичні рекомендації щодо створення «Дебатного клубу» на уроках АМ в 11 класах СЗОШ, що включають відповідний змістовий блок (4 модулі), процесуальний блок (основні етапи реалізації) та критеріально-діагностичний блок (оцінка рівня сформованості комунікативної компетенції).

Змістовий блок дебатної технології може включати чотири модулі.

Модуль 1. Вступ: знайомить з основними поняттями та правилами дебатів, тобто їх суттю та основними компонентами: докладно зупиняється на визначенні ролей та тактиці аргументації.

Модуль 2. Наука: знайомить зі способами організації доказів та підтримки, зі стратегією стверджуючого та спростовуючого кейсу, створенням пакету аргументів та контраргументів (всесвітній шкільний формат).

Модуль 3. Освіта: знайомить із модифікацією формату класичних дебатів Карла Поппера (шкільний формат) з розподілом ролей (спікерів), з вимогами оцінювання, вчить будувати промови головних спікерів команд, затвердження та заперечення, враховувати часові рамки.

Модуль 4. Конституція: знайомить із форматом парламентських дебатів, ролями, суддівським протоколом, ролями спікерів, лімітами часу, зі стратегією затвердження чи заперечення.

Змістовий блок повинен реалізуватися у вигляді наступних форм: класичні дебати, фрагменти за формами К. Поппера, формат парламентські дебати, модифіковані дебати. Цей блок повинен здійснюватися з допомогою методів, саме: розмова, навчання у співпраці, проблемний метод, евристичний метод, метод інформаційного ресурсу.

Ефективній реалізації дебатної технології створення «Дебатного клубу» з метою формування комунікативної компетенції учнів 11 класів на уроках АМ в СЗОШ повинні сприяти засоби навчання: навчальний посібник, електронні ресурси.

Цей курс складається з 7 модулів та розділів на повторення та узагальнення пройденого матеріалу.

Модуль 1. «Essentials of debating. How to win an arguement?». Розділ включає введення понять «аргумент», вміння диференціювати фактичну інформацію та думку. Тематична лексика: лексика наукових відкриттів та винаходів. Форма контролю за даним розділом здійснюється у формі есе.

Модуль 2. «Are cats better than dogs?». Розділ містить у собі тактику аргументації, як створити пакет контраргументів, перехресні питання, план виступу, пропозиції-зв'язки, сигнали уваги. Форма контролю за даним розділом здійснюється у вигляді конкурсу спікерів (монологічне висловлювання з заявленої теми з опорою на план).

Модуль 3. «Should everyone have to wear a school uniform?». Розділ має на меті опанувати вміння слухати опонента, володіти стратегіями затвердження, стратегіями заперечення, оволодіння ролями спікерів. Форма контролю за даним розділом здійснюється у вигляді рольової гри.

Модуль 4. «If a child gets into trouble, should their parent be punished as well?». Розділ спрямований на опанування техніки публічних виступів, дебати Лінкольна-Дугласа. Форма контролю за даним розділом здійснюється у вигляді круглого столу.

Модуль 5. «Should we close all the fast-food shops?». Розділ включає парламентські дебати «Британський формат», суддівство в парламентських дебатах. Форма контролю у цьому розділі здійснюється як засідання парламенту.

Модуль 6. "Is modern art real art?". Удосконалює навички володіння форматом класичних дебатів, психологією взаємодії у дебатах, прийоми та форми роботи з командою, вчить будувати фінальні промови.

Модуль 7. "Revision". Консолідація знань та умінь за курсом.

Кожен модуль складається з запропонованих вправ для розвитку мовлення; ознайомлення та розвитку аспектів дебатної технології; вправ для

закріплення мовного матеріалу та організація різних форм колективного обговорення.

Проведення дебатів забезпечує, перш за все, формування комунікативної компетенції та комунікативної культури учня за допомогою дебатної технології. Потрібно сформулювати та виконати основні завдання створення «Дебатного клубу» та проведення дебатів, які полягають у наступному:

- 1) допомогти учням набути знань у галузі дебатів (їх поява та історія їх розвитку, сучасний стан, умови їх проведення)
- 2) навчитися аргументуванню та побудові самостійних логічних висловлювань (формулювання тез, аргументів, висновків);
- 3) формувати вербальні вміння виступів на публіці;
- 4) формувати вміння використати невербальні засоби комунікації.

У процесі вирішення поставлених завдань учні повинні:

ЗНАТИ: ключові поняття з теми, основні способи організації тексту, способи відокремлення ключової інформації, методику компресії та декомпресії тексту англійською мовою.

ВМІТИ: розпізнати тему, проблему, ідею тексту, вичленувати тезу, аргументи, заперечувати тезу, компресувати текст англійською мовою.

ВОЛОДІТИ: термінологією з тематики англійською мовою, навичками читання (вивчає переглядового, ознайомлювального, пошукового, навичками письма (summary), мовлення (підготовленого та спонтанного)).

Методичні рекомендації щодо реалізування процесуального блоку дебатної технології подано у табл. 3.3.

Таблиця 3.2

Етапи реалізації процесуального блоку дебатної технології

Етапи реалізації	Методичні рекомендації
I етап	Володіння знаннями про дебати, їх формат, види в процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетенції. Визначення теми, проблеми, формату дебатів, складання публічної мови, визначення групи та розподіл обов'язків у групі.

II етап	Розвиток умінь участі в дебатах іноземною мовою в групах, формування лідерських якостей, уміння обґрунтовувати та аргументувати свої позиції, уміння добувати нові знання, володіння стратегіями утвердження та заперечення.
III етап	Оцінка змісту дебатів, кінцевого результату, оцінка роботи школяра та викладача, участь у тренінгу з метою розвитку критичного мислення, уміння синтезувати знання та доводити їх достовірність.

Необхідно відзначити, що формування комунікативної компетенції школярів у вигляді дебатної технології в залежності від етапу відбувається з урахуванням індивідуального підходу та якості засвоєння знань; а також підбору, розробки та застосування завдань для комплексного та послідовного освоєння знань школярами.

Звернемо увагу і на те, що процесуальний блок повинен включати низку компонентів, які є обов'язковими та важливими при створенні дебатів «Дебатний клуб», зокрема таких: *мотиваційно-проектувальний компонент* (визначення теми, проблеми, структури дебатів, розробка сайту, реєстрація на сайті). *Організаційно-інформаційний*: робота в групах, збір інформації в мережі Інтернет, спілкування з партнером по дебатах (електронна пошта, чати та форуми), аналіз зібраної інформації зі ставлення плану роботи, визначення груп, розподіл обов'язків у групах), *діяльнісно-операційний*: координація роботи малих груп, підготовка презентації дебатів та демонстрація результатів дебатів (розміщення результатів проекту на сайті), *рефлексивно-оцінний*: загальна оцінка змісту проекту, кінцевого результату власного дебатів, участі окремих студентів в організації дебатів, роботи викладача, оцінка інших робіт, викладених на сайті (коментарі), он-лайн тест для учасників дебатів, оцінка робіт журі конкурсу переможців у роботі дебатів.

Таким чином формування комунікативної компетенції з урахуванням дебатної технології безсумнівно сприяє розвитку як міжкультурного, так і ділового спілкування. Але це все досягається завдяки чітко продуманим педагогічним вимогам, а також врахуванням певних методичних рекомендацій. Ефективність формування комунікативної компетенції школярів 11 класів на уроках АМ в СЗОШ у вигляді дебатної технології

«Дебатний клуб» забезпечують такі методичні рекомендації: мотиваційна готовність школярів до дебатів; суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя та школярів; участь школярів у дебатах та електронних ресурсів; поетапне формування комунікативної компетенції у вигляді дебатів; реалізація моделі формування комунікативної компетенції у вигляді дебатів відповідно до певних блоків (змістовного та процесуального блоків); створення вчителем емоційного середовища, сприятливого клімату у класі.

3.3. Оцінка ефективності формування комунікативної компетентності учнів старшої школи, використовуючи новітні технології

Нами у попередньому розділі було описано створення «Дебатного клубу» в 11 класах на уроках АМ в СЗОШ. Спробуємо оцінити ефективність формування комунікативної компетентності учнів 11 класів, використовуючи дебатну технологію на уроках АМ. Для цього нами було розроблено спеціальну анкету «Оцінка школярами досвіду роботи за допомогою дебатної технології» (додаток А), а також до критеріїв оцінювання дебатів (табл.3.1)

Нами було сконструйовано анкету, що включає відкриті та закриті питання, також до опитувальника були включені питання про вплив створення «Дебатного клубу» на формування КМ в учнів 11 класів, які приймали участь у дебатах. Сконструйована нами анкета складається з трьох частин: загальні питання про дебатну технологію, питання про індивіда і участь індивіда в дебатній технології та питання про безпосередній вплив дебатної технології на формування КВ.

В анкеті 10 питань, орієнтовані насамперед на виявлення ставлення підлітків до інформації різних джерел, до соціальної, політичної та економічної ситуації в країні, а також до їхньої участі у масових антигромадських акціях та мітингах. Для кожної відповіді «Так» зараховувався 2 бал, для відповіді «Ні» – 0 балів, а для «Не особливо» - 1 бал. Значення загальних балів наступне:

0-5 балів – низький рівень впливу на формування комунікативних вмінь в учнів 11 класів СЗОШ завдяки створенню «Дебатного клубу»;

6-12 балів – середній рівень впливу на формування комунікативних вмінь в учнів 11 класів СЗОШ завдяки створенню «Дебатного клубу»;

13-20 балів – високий рівень впливу на формування комунікативних вмінь в учнів 11 класів СЗОШ завдяки створенню «Дебатного клубу».

Результати проведеного анкетування подано у наступних таблицях табл. 3.3 та табл.3,4.

Таблиця 3.3

Отримані дані згідно анкети «Оцінка школярами досвіду роботи за допомогою дебатної технології»

Рівень впливу	ДО		ПІСЛЯ	
	К-сть школярів	%	К-сть школярів	%
Низький рівень	6	55%	2	18%
Середній рівень	3	27%	4	36%
Високий рівень	2	18%	5	45%

Для більш наглядного результату побудуємо діаграму «РЕЗУЛЬТАТИ ДО» (рис. 3.5) та діаграму «РЕЗУЛЬТАТИ ПІСЛЯ» (рис.3.6).

(рис. 3.5).

(рис.3.6)

Звернемося до аналізу результатів дослідження після проведення анкетування «Оцінка школярами досвіду роботи за допомогою дебатної технології» та до «Критерій оцінювання дебатів» (дод. А)

Низький рівень впливу на формування комунікативних вмінь в учнів 11 класів СЗОШ завдяки створенню «Дебатного клубу» спостерігається тільки у 2 школярів, що свідчить про те, що у таких школярів не відбувається розширення загальнокультурного кругозору (збагачення знань, що належать до гуманітарних і суспільствознавчих областей розвитку інтересу до навчання); не спостерігається розвиток інтелектуальних здібностей (критичного мислення, вміння встановлювати логічні зв'язки між явищами); розвиток дослідницьких та організаційних навичок, не формується вміння (збирати та аналізувати матеріали з різних джерел, ставлячись до них з критичного погляду, розглядаючи у конкретному історичному контексті); не спостерігається розвиток творчих якостей (вміння по-новому поглянути на проблему, прагнення використовувати нетрадиційні способи її рішення, здатності бачити щось нове, незвичайне у звичних явищах); не спостерігається розвиток комунікативних умінь (уміння слухати та чути співрозмовника, здібності співпереживати іншим людям і виявляти солідарність); не спостерігається розвиток ораторських здібностей (навичок публічного виступи, впевненості у собі); не відбувається формування громадянської позиції та навичок життєдіяльності в громадянському суспільстві. Це в свою чергу також може бути зумовлено насамперед тим, що для даних 2 школярів проведення дебатів та участь у них не було цікавим та змістовним.

У 4 школярів (а це 36) виявлено середній рівень на формування комунікативних вмінь завдяки створенню «Дебатного клубу». У таких дітей частково розвивають особисті якості учнів; актуалізують та розвивають вже сформовані освітні і комунікативні компетенції; частко із певними труднощами приймати спільні рішення та виконувати роботу з огляду на власний ритм; частко із певним небажанням приймати думку іншого учня,

знаходити компроміс; дуже рідко проявляють усвідомлену активну зацікавленість у навчанні та отриманні очікуваних результатів.

У 5 школярів (45), майже в половини учасників, виявлено високий рівень впливу на формування комунікативних вмінь завдяки створенню «Дебатного клубу», що свідчить про легке включення таких учнів у діяльну позицію, оскільки формати дебатів представлені у вигляді навчальної, квазіпрофесійної, навчально-професійної з певним сценарієм їх розгортання, динамізації; у таких учнів високий рівень розвитку потенціалу активності (від рівня розвитку до рівня соціальної готовності щодо прийняття спільних рішень); у таких учнів легко формується комунікативна компетенція у контексті ігрового моделювання державних структур, публічних, представлених у навчанні у дидактично обґрунтованій формі; легко набувається досвід учнів в іграх з особливою структурою, методами та правилами діяльності, що забезпечує особистісне надбання учнів.

Підіб'ємо підсумки проведеного анкетування: у половини учасників «Дебатного клубу» виявлено високий рівень впливу дебатної технології на розвиток КВ, яка застосовувалася на уроках АМ в учнів 11 класів СЗОШ, у меншій половині учасників виявлено середній рівень впливу і лише у 2 учасників – низький рівень впливу. Це все в сукупності свідчить про те, що реалізації моделі формування комунікативної компетенції школярів 11 класів СЗОШ на уроках англійської мови у вигляді дебатної технології «Дебатний клуб» підвищується рівень її ефективності. Таким чином, дебатна технологія дозволяє успішно розвивати творчі здібності учнів, формувати навички виконання складних завдань у складі команди, допомагати успішно опанувати здібності аналізу непередбачуваної ситуації, самостійно розробляти алгоритми ухвалення рішень. Ця технологія сприяє розвитку критичного мислення, вміння вільно орієнтуватися у соціокультурній ситуації, формує такі якості як: ініціативність, самостійність, креативність, що в сукупності становлять розвиток комунікативних вмінь школярів. Отже, ми з'ясували, що

оцінка ефективності формування комунікативної компетентності учнів старшої школи, використовуючи новітні технології, – висока.

Висновки до розділу 3

Резюмуючи третій розділ, ми прийшли до таких висновків:

1. Створення «Дебатного клубу» для учнів 11 класів СЗОШ на уроках англійської мови забезпечувалося насамперед відповідними чітко та доцільно підібраними педагогічними умовами. Було розроблено структуру дебатів, склад учасників (11 школярів 11 класів), алгоритм проведення дебатів на уроці англійської мови, часові рамки проведення дебатів, а також подано критерії оцінювання результатів.

2. Було з'ясовано, що формування комунікативної компетенції з урахуванням дебатної технології безсумнівно сприяє розвитку як міжкультурного, так і ділового спілкування. Але це все досягається завдяки чітко продуманим педагогічним вимогам, а також врахуванням певних методичних рекомендацій. Ефективність формування комунікативної компетенції школярів 11 класів на уроках АМ в СЗОШ у вигляді дебатної технології «Дебатний клуб» забезпечують такі методичні рекомендації: мотиваційна готовність школярів до дебатів; суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя та школярів; участь школярів у дебатах та електронних ресурсів; поетапне формування комунікативної компетенції у вигляді дебатів; реалізація моделі формування комунікативної компетенції у вигляді дебатів відповідно до певних блоків (змістовного та процесуального блоків); створення вчителем емоційного середовища, сприятливого клімату у класі.

3. Підбивши підсумки проведеного анкетування: у половини учасників «Дебатного клубу» виявлено високий рівень впливу дебатної технології на розвиток КВ, яка застосовувалася на уроках АМ в учнів 11 класів СЗОШ, у меншій половині учасників виявлено середній рівень впливу і лише у 2 учасників – низький рівень впливу. Це все в сукупності свідчить про те, що реалізації формування комунікативної компетенції школярів 11 класів СЗОШ

на уроках англійської мови у вигляді дебатної технології «Дебатний клуб» підвищується рівень її ефективності. Дебатна технологія дозволяє успішніше розвивати творчі здібності учнів, формувати навички виконання складних завдань у складі команди, допомагати успішно опанувати здібності аналізу непередбачуваної ситуації, самостійно розробляти алгоритми ухвалення рішень. Ця технологія сприяє розвитку критичного мислення, вміння вільно орієнтуватися у соціокультурній ситуації, формує такі якості як: ініціативність, самостійність, креативність, що в сукупності становлять розвиток комунікативних вмінь школярів.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході виконання завдань для досягнення сформульованої мети, ми прийшли до висновків:

1. Висвітливши розвиток комунікативних вмінь учнів як педагогічну проблему, було встановлено: аналіз досліджень у галузі педагогіки та психології дозволив представити комунікативну компетенцію як деяку комплексну характеристику людини, що виявляється у діяльності спілкування і включає певну мотиваційну базу, когнітивні, афективні та вольові компоненти. Тим самим позначаються ключові позиції категорії «комунікативні вміння» та «комунікативна компетенція». Було з'ясовано, що комунікативні вміння – це вміння, за допомогою яких можна встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у ситуаціях міжособистісного спілкування.

2. Виявивши особливості формування комунікативних вмінь старшокласників, було встановлено, що ключові особливості формування комунікативних вмінь залежать від низки умов: уміння спілкуватися та взаємодіяти один з одним; вплив сім'ї; комунікативність педагога; вміння співпрацювати. Процес формування комунікативних вмінь у школярів буде успішним, якщо реалізується сукупність педагогічних умов: сприятливий психологічний клімат у дитячому колективі, атмосфера доброзичливості та створення ситуації успіху для кожної дитини; спільна діяльність школярів на основі задоволення потреб у спілкуванні у позаурочний час; включення школярів до системи ситуацій взаємодії з вчителями, однолітками та дорослими; набуття учнями теоретико-прикладних знань з проблеми спілкування та взаємодії з людьми у повсякденній, навчальній та позанавчальній діяльності. На нашу думку, саме ці педагогічні умови сприяють формуванню комунікативних вмінь в дітей старшого шкільного віку.

3. Проаналізувавши потенціал новітніх технологій в сучасній освіті при розвитку комунікативних вмінь учнів, було досліджено, що сучасні новітні технології активно впроваджуються у життя нашого суспільства. Існує величезна кількість новітніх технологій, які знайшли своє відображення у сфері освіти, серед яких важливе місце належить ігровим технологіям, зокрема і проведенню дебатного клубу на уроках АМ. Новітні технології застосовуються на різних етапах засвоєння знань: на етапах пояснення нового матеріалу, його закріплення, повторення, контролю, а можуть займати і весь урок, що в свою чергу сприяє розвитку комунікативних вмінь учнів старшої школи.

4. Охарактеризувавши сутність дебатної технології та формування комунікативної компетенції за допомогою дебатної технології, було визначено дебатну технологію як систему структурних дискусій у формі інтелектуальної гри, в якій дві команди, дотримуючись певних правил (регламенту), висувують свої аргументи та контраргументи з приводу запропонованої тези, щоб переконати членів журі (суддів) у своїй правоті та досвіді риторики. Суть впровадження дебатних технологій у навчальний процес полягає у сприянні: розширенню загальнокультурного кругозору; розвитку інтелектуальних здібностей; розвитку дослідницьких та організаційних навичок; розвитку творчих якостей; розвитку комунікативних вмінь; розвитку ораторських здібностей. Встановлено, що використання дебатної технології як ефективної новітньої технології формування комунікативної компетенції у старших школярів: сприяє вирішенню життєвих завдань учасниками дебатів, виробляють у них вміння у ситуації невизначеності швидко знаходити конструктивні способи вирішення проблем; надає можливість оцінити як індивідуальні вміння кожного учасника, так і їх групову взаємодію, що відповідає логіці компетентнісного підходу, оскільки компетентність проявляється у взаємодії з іншими людьми; сприяє нагромадженню досвіду мислєдіяльності, зокрема постановки мети, аналізу та оцінки результатів тощо.

5. Досліджено, що для успішного проведення дебатів педагогу необхідно дотримуватися таких правил: активне включення того, хто навчається в навчально-пізнавальну діяльність, організовану на основі внутрішньої мотивації; організація спільної діяльності, партнерських відносин учнів та учнів; забезпечення діалогічного спілкування не лише між педагогом та учнями, а й між тими, хто навчається у процесі добування нових знань. Підготовка та організація дебатів займає значно більше часу, ніж їх проведення. Починається все із вибору теми, комплектування команд; вибору формату; проведення занять зі школярами, в ході яких пояснюються правила, принципи проведення дебатів, критерії оцінки виступів. Потім починається власне підготовчий період – добір членами команди матеріалу; написання мови; підготовка питань опонентам, які задаватимуться у процесі ведення дебатів.

6. Було розроблено проєкт «Дебатного клубу» на базі 11 класів СЗОШ, в основу якого покладено принципи, методи реалізації, педагогічні вимоги дебатної технології. Створення «Дебатного клубу» для учнів 11 класів СЗОШ на уроках англійської мови забезпечувалося насамперед відповідними чітко та доцільно підібраними педагогічними умовами. Було розроблено структуру дебатів, склад учасників (11 школярів 11 класів), алгоритм проведення дебатів на уроці англійської мови, часові рамки проведення дебатів, а також подано критерії оцінювання результатів.

7. Визначивши методичні рекомендації щодо створення «Дебатного клубу» на уроках англійської мови, було з'ясовано, що формування комунікативної компетенції з урахуванням дебатної технології безсумнівно сприяє розвитку як міжкультурного, так і ділового спілкування. Але це все досягається завдяки чітко продуманим педагогічним вимогам, а також врахуванням певних методичних рекомендацій. Ефективність формування комунікативної компетенції школярів 11 класів на уроках АМ в СЗОШ у вигляді дебатної технології «Дебатний клуб» забезпечують такі методичні рекомендації: мотиваційна готовність школярів до дебатів; суб'єкт-суб'єктна

взаємодія вчителя та школярів; участь школярів у дебатах та електронних ресурсів; поетапне формування комунікативної компетенції у вигляді дебатів; реалізація моделі формування комунікативної компетенції у вигляді дебатів відповідно до певних блоків (змістовного та процесуального блоків); створення вчителем емоційного середовища, сприятливого клімату у класі.

8. Для обґрунтування ефективності формування комунікативної компетентності учнів старшої школи, використовуючи новітні технології, було проведено оцінку проведеного «Дебатного клубу» за допомогою методу анкетування, яке дало такі результати: у половини учасників «Дебатного клубу» виявлено високий рівень впливу дебатної технології на розвиток КВ, яка застосовувалася на уроках АМ в учнів 11 класів СЗОШ, у меншій половині учасників виявлено середній рівень впливу і лише у 2 учасників – низький рівень впливу. Це все в сукупності свідчить про те, що реалізації формування комунікативної компетенції школярів 11 класів СЗОШ на уроках англійської мови у вигляді дебатної технології «Дебатний клуб» підвищується рівень її ефективності. Дебатна технологія дозволяє успішніше розвивати творчі здібності учнів, формувати навички виконання складних завдань у складі команди, допомагати успішно опанувати здібності аналізу непередбачуваної ситуації, самостійно розробляти алгоритми ухвалення рішень. Ця технологія сприяє розвитку критичного мислення, вміння вільно орієнтуватися у соціокультурній ситуації, формує такі якості як: ініціативність, самостійність, креативність, що в сукупності становлять розвиток комунікативних вмінь школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2018. 684 с.
2. Білогорка М., Мороз Т. Шляхи формування мовної компетентності особистості. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич, 2015. №11. С. 222–228. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_33 (дата звернення: 29.09.2022).
3. Бориско Н.Ф. Діалог культур: необхідність, можливості і межі. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні підходи до навчання іноземних мов та культур у новому тисячолітті». Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет економіки та права, 2018. С. 12-15.
4. Васильєва О. В. Використання міжпредметних зв'язків у системі формування комунікативної культури молодших школярів. Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика: матеріали міжнародної науково-практичної вебконференції / за ред. В. В. Кузьменка. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. С. 35-37.
5. Васильєва О. В. Критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів. Педагогічний альманах: Збірник наукових праць. Редкол. В. В. Кузьменко та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. № 20. С. 16-22.
6. Васильєва О. В. Сучасний стан проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів. Використання інтерактивних технологій навчання в мовній освіті молодших школярів: матеріали II Регіонального науково-практичного семінару, (3-4 берез. 2018 р.) Херсон, 2019. С. 154–157.

7. Васильєва О. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків: автореф. дис. к-та пед. наук: Тернопіль, 2021. 18 с.
8. Вашуленко М. С. Розвиток українського мовлення у школі: метод. посібник. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2010. 389 с.
9. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації: У 2 кн. / укл. М.І. Панов, Ю.П. Битяк, Г.С. Гончарова та ін.; за ред. проф. М.І. Панова. Харків: Право, 2020. 688 с.
10. Владимиров В. Інформування, комунікація, спілкування: відмінне й спільне у просторі масового розуміння. Наукові записки Інституту журналістики. 2018. Т.3. №5. С. 58-64.
11. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. Шлях освіти. 2015. № 3. С. 13–19.
12. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць. Полтава, 2017. №3. С. 88-94.
13. Головань М. Комунікативна компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. Вища освіта України. 2018. № 3. С. 23-30.
14. Гуревич Р. С. Концептуальні засади інформатизації сучасної освіти. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. 2020. № 1. С. 52–57.
15. Гуржій А. М. Взаємозв'язок інформатизації суспільства й системи освіти. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2015. №8. С. 5–9.
16. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів України № 898 від 30.09.2020 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 29.09.2022)
17. Зубенко Т. В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови учнів початкової школи як стратегічна проблема у підготовці майбутнього

- вчителя. Науковий вісник Миколаївського державного університету: Збірник наукових праць. Миколаїв, 2017. № 20. С. 206-211.
18. Імжарова З. Дебати як педагогічна технологія. Відкритий урок: Розробки. Технології, Досвід. Київ: Плеяди, 2015. № 19/20. С. 65-70
 19. Інтелектуальна гра «Дебати» у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів». Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів та дискусій / упоряд.: Г.А.Каліберда. Полтава: ПОППО, 2018. 204 с.
 20. Києнко-Романюк Л.А. Гра —Дебати – одна з форм позашкільної роботи з старшокласниками. Вінниця, ВОПОПП, 2020. 78 с.
 21. Козак С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2021. 21 с.
 22. Костюк Г. С. Навчання, виховання і розвиток особистості. Дошкільне виховання. 2018. № 8. С. 4-10.
 23. Кузнецова Н. Ю. Створення віртуального середовища для вивчення іноземної мови (Технології Веб 2.0). Англійська мова та література. 2020. № 19–21. С. 8–10. URL: <https://librarian.ucoz.com/fr/0/7-353-29211.pdf> (дата звернення: 29.09.2022).
 24. Леонова Н. С. Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентісно орієнтованого навчання. Вивчаємо українську мову та літературу. 2020. № 1. С. 2 – 7.
 25. Леонтьєв А.А. Мова не повинна бути «чужою». Етнолінгвістичні аспекти викладання іноземних мов. Київ, 2009. 147 с.
 26. Ляховицький М.В. Методика викладання іноземних мов; під ред. А.А. Миролубов. Київ: Вища школа, 2012. 159 с.
 27. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. Рідне слово в етнокультурному вимірі. 2015. №2. С. 487-493.

28. Марущак О. М. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 134 с.
29. Махінов В. М. Іншомовна комунікативна компетенція в контексті сучасних соціокультурних проблем фахової підготовки майбутніх вчителів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. «Теорія і практика навчання та виховання». Київ: НПУ, 2019. № 17. С. 13–23.
30. Мельниченко Г.В. Формування професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів іноземної мови на заняттях з практики мовлення. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2020. № 10. С. 149–151.
31. Михайленко Т.М. Ігрові технології як вид педагогічних технологій. Педагогіка: традиції та інновації: матеріали міжнар. наук. конф. м. Миколаїв, жовтень 2018 р. С. 140-146.
32. Мицкан М. М., Худик К.Г. Розвиток комунікативних вмінь під час проведення дебатного клубу учнів старшої школи. *Науковий онлайн-збірник «Марістерські студії» ЧНУ ім. Юрія Федьковича*. Чернівці, 2022. Випуск 2. С. 141-153.
33. Мицкан М. М. Розвиток усної взаємодії під час організації дебатного клубу учнів старшої школи. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету*, м. Чернівці, 12–14 квітня 2022 р. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2022. С. 181–182.
34. Мільруд Р.П. Компетентність у вивченні мови. Іноземна мова у школі. 2014. № 7. С. 30-36.
35. Морзе Н. В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес. Кьбв: Арт Економі, 2011. 168 с.

36. Навчання дебатів: Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів і дискусій / автор-укладач: І. Сущенко. Київ, 2020. 32 с.
37. Організація та проведення дебатів для дітей і молоді: навч.-метод. посіб. / Упор. Д. Таран, А. Коновалов. Харків: ХМЦДМ, 2018. 58 с.
38. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: метод. посіб. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
39. Сажко Л. А. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції у школах з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземні мови. 2021. №1. С. 26-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2011_1_4 (дата звернення: 29.09.2022).
40. Симоненко С. Структурні компоненти категорії «комунікативна компетентність». Сучасна германістика: теорія і практика: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпро, 15-16 листопада 2017 р.). Дніпро, 2017. С.81-82.
41. Смілянець С. Комунікативна компетентність учнів. Використання інтерактивних вправ для формування комунікативної компетентності молодших школярів. Початкова освіта. 2017. №9. С. 14-19.
42. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. URL: <http://ime.edu-ua.net/em13/emg.html> (дата звернення 29.09.2022).
43. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічному мовленню. Посібник для вчителів. Київ, 2018. 34 с.
44. Федоренко Ю. С. Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування. Рідна школа. 2020. № 1. С. 63-65.
45. Хома О., Ліба О. Формування компетентностей у молодших школярів в контексті сучасних освітніх реформ. Освітологічний дискурс. 2018. №2. С. 291-302.

46. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2017. 640 с.
47. Юрченко А. О. Про засоби візуалізації навчального матеріалу за допомогою хмар слів. Інформаційні технології в освітньому процесі 2017: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції. Чернігів: ЧОШПО імені К. Д. Ушинського. 2017. С. 139-143
48. Camilleri J., Blended Learning and Educational Technology: Using An Online-Digital Curriculum To Support Student Learning. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education in Educational Leadership. National Louis University. Louis. 2016. 104 p.
49. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics. 2020. №34. P. 1–48
50. Chamot A.U. & O'Malley, J.M. The CALLA handbook: Implementing the Cognitive Academic Language Learning Approach. URL: <http://mtweb.mtsu.edu/eslep/eslcalla.htm> (дата звернення: 30.09.2022)
51. Ellis R. SLA research and language teaching. Oxford: Oxford University Press, 2017. 302 p.
52. Ennis R. Goals for a Critical Thinking. Reasoning Curriculum. Illinois Critical Thinking Project. University of Illinois, 2015. №5. P. 100-102.
53. Gillis G. The Importance of Speaking Skills. 2013. URL: <http://www.geraldgillis.com/importance-speaking-skills/> (дата звернення 29.09.2022).
54. Gower R, Phillips D. & Walters S. Teaching Practice. New Edition. Macmillan Books for Teachers, 2015. 244 с.
55. Harmer J. How to teach English. Addison : Wesley Longman Limited, 1998. 198 p.
56. Hayward L. Assessment is learning: The preposition vanishes. Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 2015. № 22(1). S. 27–43.

57. Hedge T. (2008). *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 447 p.
58. Hielscher F., Kemmann A., Wagner T. *Debattierenunterricht*, 4. Auflage, Berlin: Kallmeyer, 2010. 80 S.
59. Kennedy R. In-class debates: Fertile ground for active learning and the cultivation of critical thinking and oral communication skills. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 2017. №19 (2). P. 21-35
60. Kertaeva Z. Interactional competence or communicative competence: overview of related theories // *Bulletin of Science and Practice*. 2021. T. 7. № 1. C. 412-418.
61. Kumaravadivelu B. *Beyond methods : Macrostrategies for language teaching*. New Heaven. London: Yale University Press, 2013. 352 p.
62. Quaretnelli E. L. The future is not the Past Repeated: Projecting Disasters in the 21 Century from Current Trends. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 1996. № 4. P. 228-240.
63. Sutton-Smith B. *Achievement and strategic competence. The Study of Games*. N. Y., 2019. 192 p.
64. *The debatabase book. A Must-Have Guide for Successful Debate*. New-York: IDEA, 2019. 207 p.
65. Torrance, E. P. Teaching creative and gifted learners. *Handbook of research on teaching*. N. Y.; London, 1986. P. 630-647.

ДОДАТКИ

Додаток А

Критерії оцінювання дебатів

Критерії оцінювання дебатів	Оцінка в балах	Рівень мовної комунікації
Учень активно спілкується, вміє слухати й сприймає мовлення, ставить запитання, легко входить у контакт з іншими, чітко та переконливо обґрунтовує погляд на найважливіше, сприяє прогресу в дебатах.	10-12	Високий
Учень вміє слухати та розуміє мовлення, бере участь у спілкуванні частіше за ініціативою інших, добре аргументує власну позицію.	7-9	Середній
Учень переважно пасивний у спілкуванні, зазвичай слухає, позиція частково обґрунтована, аргументи слабкі.	3-5	Низький
Учень зовсім не слухає та не приймає участі в обговоренні, не може обґрунтувати свою позицію та навести аргументи.	1-2	Початковий

Результати проведених за «Критерії оцінювання дебатів»

Таблиця 3.4

Рівень мовної комунікації	ДО		ПІСЛЯ	
	Кількість школярів	%	Кількість школярів	%
Початковий	3	27%	1	10%
Низький	4	36%	2	18%
Середній	3	27%	5	45%
Високий	1	10%	3	27%

Діаграма «РЕЗУЛЬТАТИ ДО» (рис.3.7) та діаграма «РЕЗУЛЬТАТИ ПСЛЯ» (рис.3.8)

(рис.3.7)

(рис.3.8)

Додаток Б

Анкета «Оцінка школярами досвіду роботи за допомогою дебатної технології»

Шановний друже! Ми проводимо дослідження проблеми впливу технології «Дебатний клуб» на комунікативні вміння. Твої відповіді допоможуть об'єктивно оцінити вплив. Будемо вдячні за співпрацю!

1. Чи знаєте ви, що таке дебати?

- так
- ні
- не особливо

2. Чи подобається Вам працювати в команді?

- так
- ні
- не особливо

3. Чи можете Ви вільно висловлювати свою думку ЗА?

- так
- ні
- не особливо

4. Чи можете Ви вільно висловлювати свою думку ПРОТИ?

- так
- ні
- не особливо

5. Чи можете Ви за короткий термін часу з'ясувати переваги та неедоліки з обраної теми ?

- так
- ні
- не особливо

6. Чи достатньо Вам словникового запасу слів, що аргументувати свою думку?

- так
- ні
- не особливо

7. Чи Ви мали колись можливість спостерігати за дебатами?

- так
- ні
- не особливо

8. Чи були Ви колись учасником дебатів?

так

ні

9. Чи знаєте Ви правила ведення дебатів?

так

ні

не особливо

10. Чи вважаєте Ви, що запровадження дебатної технології було б корисним для вашого майбутнього?

так

ні

не особливо

ДУЖЕ ДЯКУЄМО ЗА ЗАПОВНЕННЯ АНКЕТИ!

Джерело: складено автором самостійно

Ключі: Відповідь «так» – 2 бали

Відповідь «не особливо» - 1 бал

Відповідь «ні» – 0 балів

0-5 балів – низький рівень впливу на формування комунікативних вмінь в учнів 11 класів СЗОШ завдяки створенню «Дебатного клубу»;

6-12 балів – середній рівень впливу на формування комунікативних вмінь в учнів 11 класів СЗОШ завдяки створенню «Дебатного клубу»;

13-20 балів – високий рівень впливу на формування комунікативних вмінь в учнів 11 класів СЗОШ завдяки створенню «Дебатного клубу».

Додаток В

Вправи для інтегрування дебатної технології в процес навчання

Різновиди дебатів:

1. **Класична дискусія.** Включає дві команди по три людини в кожній і доповідача. Інші або слухачі, або рефері, або судді. Цей тип дебатів вимагає певної підготовки, особливо для доповідачів. Однак так чи інакше залучити кожного члена класу до такої дискусії важко; тому цей тип дебатів має досить обмежене застосування на уроках.
2. **Експрес-дебати.** Це дебати, в яких фаза підготовки зведена до мінімуму. Підготовку проводять безпосередньо на уроці за матеріалом підручника або лекції викладача. Цей вид можна використовувати як елемент «зворотного зв'язку», повторення навчального матеріалу або як форму активізації пізнавальної діяльності.
3. **Модифіковані дебати** – це використання окремих елементів формату дебатів, у яких допускаються деякі зміни в правилах: скорочення регламенту виступів, можливість збільшення або зменшення кількості учасників команди, запитання з аудиторії, організація виступів. До роботи можна залучити всю групу. Суть дебатів полягає в тому, що дві команди висувають свої аргументи та контраргументи щодо висунутої тези, щоб переконати нейтральну третю сторону та суддів у своїй правоті. Такі дебати є елементом уроку або як форма контролю знань учнів.
4. **Міні-дебати.** Діяльність відбувається «один на один» і кожен з учасників має право поставити супернику два запитання. Тема уроку – загальна проблема, яка поділяється на складові (на початкових етапах це робить учитель, а потім увесь клас). Для кожної міні-проблеми заслуховується пара конкуруючих доповідачів (2 хвилини кожен), а потім вони ставлять запитання один одному; висновки записуються в зошит після виступу кожної пари. Потім висновки обговорюються в класі.

5. **Рольові дебати** також допомагають уникнути дуалістичних моделей дебатів, доручаючи студентам сперечатися від імені різних персонажів у ситуації. Наприклад, у питанні про національну охорону здоров'я студенти можуть виконувати різні ролі, наприклад, лікаря, пацієнта, заможної людини, бідної людини, юриста, судді, страхової компанії, президента тощо. Через обговорення проблеми з різних точок зору учні можуть розширити своє розуміння проблеми та її складності.
6. **Дебати «акваріум»** може мати кілька різних форм, але зазвичай передбачає групування стільців у коло. Потім кілька стільців ставляться всередину кола для команд, які представляють різні позиції дебатів. Також можна додати стільці для кількох студентів, які представляють аудиторію. Щоб привернути увагу тих, хто знаходиться за межами акваріуму, можна додати порожній стілець, що є безкоштовною грою, дозволяючи комусь ззовні увійти в акваріум, щоб поставити запитання чи посперечатися.
7. **Дебати «подумайте в парах і поділіться»** вимагає від школярів думати та робити нотатки наодинці щодо проблеми. Після завершення особистої рефлексії утворюються пари. Потім пари працюють разом, порівнюючи свої записи та створюючи списки для підтримки обох сторін проблеми. Після завершення дві пари поєднуються з іншою парою. Новостворені групи з чотирьох осіб обговорюють проблему, обирають позицію та редагують свій список до найкращих аргументів. Нарешті, чотири групи представляють свою позицію класу.
8. **Проблемні дебати** зазвичай включає вісім студентів. У кожній команді по чотири учні. По одному учню з кожного боку висувається позиція, яка ґрунтується на історико-філософських аргументах. Наступні два учні висловлюються відносно того, чому зміни виправдані чи ні. Третій студент пропонує план, який би реалізував їх позицію. Два останніх студента підсумовують позицію своєї команди та виступають із заключним аргументом.

9. **Дебати на повітряних кульках.** Група студентів знаходиться в кошику повітряної кулі, яка втрачає повітря. Тільки одна людина може залишитися в кулі і вижити (інші повинні вистрибнути). Учні, які представляють відомих персонажів (Наполеон, Клеопатра тощо) або професії (вчитель, лікар, юрист тощо), мають аргументувати, чому їм слід дозволити вижити.

Додаток Г

Додаткові ресурси для розвитку певних тем

Модуль 1. «Essentials of debating. How to win an argument?». Розділ включає введення понять «аргумент», вміння диференціювати фактичну інформацію та думку. Тематична лексика: лексика наукових відкриттів та винаходів. Форма контролю за даним розділом здійснюється у формі есе.

Відео: <https://www.youtube.com/watch?v=1TSkku8on0>

Модуль 2. «Are cats better than dogs?». Розділ містить у собі тактику аргументації, як створити пакет контраргументів, перехресні питання, план виступу, пропозиції-зв'язки, сигнали уваги. Форма контролю за даним розділом здійснюється у вигляді конкурсу спікерів (монологічне висловлювання з заявленої теми з опорою на план).

Відео для перегляду та подальшої дискусії:

<https://www.youtube.com/watch?v=4iZ8h71tsP0>

Табличка для заповнення:

Cats	
✓	✗

Dogs	
✓	✗

Модуль 3. «Should everyone have to wear a school uniform?». Розділ має на меті опанувати вміння слухати опонента, володіти стратегіями затвердження, стратегіями заперечення, оволодіння ролями спікерів. Форма контролю за даним розділом здійснюється у вигляді рольової гри.

School uniforms are fairly common in England, Britain in general. In fact, they have even become more common in recent years, as some schools have reintroduced them. But in all schools, both teachers and pupils have different views on the question – and probably they always will do. Freeway interviewed students at a girls-only high school in the middle of England, where all students except those in year 12 are obliged to wear a uniform. Students should listen to the audio and sum up the point of view of Rachel, Anita, Sarah, Emma and Katie.

Аудіо для прослуховування:

<https://linguapress.com/intermediate/school-uniforms.htm>

Модуль 4. «If a child gets into trouble, should their parent be punished as well?». Розділ спрямований на опанування техніки публічних виступів, дебати Лінкольна-Дугласа. Форма контролю за даним розділом здійснюється у вигляді круглого столу.

Модуль 5. «Should we close all the fast-food shops?». Розділ включає парламентські дебати «Британський формат», суддівство в парламентських дебатах. Форма контролю у цьому розділі здійснюється як засідання парламенту.

Exercise 1: students have to spend one minute writing down all of the different words they associate with the word ‘unhealthy’. Share their words with their partner(s) and talk about them. Together, put the words into different categories.

Exercise 2: Look at the article’s headline and guess whether these sentences are true (T) or false (F):

a. A study said living near fast food restaurants was bad for your health.	T / F
b. People who live very close to fast food restaurants are 13% fatter.	T / F
c. The study focused on an area that had 262 fast food restaurants.	T / F
d. The researchers looked at the social status of people who had a stroke.	T / F
e. A stroke is like a heart attack that attacks your brain.	T / F
f. The study found as many as 33 fast food restaurants in an area.	T / F
g. The lead researcher is 100% sure fast food leads to strokes.	T / F
h. There is no link at all between education levels and risks of strokes.	T / F

Exercise 3:

New research in the USA says it is unhealthy to live in areas with lots of fast food restaurants. A study by the University of Michigan said people who live within walking distance of fast food restaurants have a 13 per cent higher chance of having a stroke. Lead researcher Dr. Lewis Morgenstern and his team analyzed the social status of the 1,247 people who had strokes in an area of Texas over a three-year period. The area was home to 262 fast food restaurants. The team compared the stroke victims' social status with how close they lived to the restaurants. He concluded there was a strong relationship between the distance someone lived to fast food restaurants and their chances of having a stroke.

A stroke is similar to a heart attack, except it attacks the brain. Strokes are among the biggest killers in the USA. Many are the result of unhealthy eating. A diet that has a large amount of fast food and other junk food increases the chances of having a stroke. Dr. Morgenstern's research found that there could be up to 33 different fast food restaurants in an area. This puts people living nearby more at risk of a stroke. Dr. Morgenstern said he didn't know whether it was the actual fast food that increased the risk of stroke. He said fast food restaurants are more common in poorer neighbourhoods where people are less educated and generally have healthier and more stressful lifestyles.

Модуль 6. "Is modern art real art?". Удосконалює навички володіння форматом класичних дебатів, психологією взаємодії у дебатах, прийоми та форми роботи з командою, вчить будувати фінальні промови.

Посилання на відео:

<https://learnenglish.britishcouncil.org/general-english/video-series/word-on-the-street/art/art-scene-1>

Exercise 1: mind map – what is art?

Exercise 2: watch the video. Decide if the sentences are true or false.

1. Ashlie's looking for some art for her flat.
2. She's already bought ten things.
3. The market is busy but Pete isn't selling much.
4. The T-shirts cost twelve pounds each.
5. Stephen and Ash decide to make some art together.
6. They'll try to sell their art at the market next week.
7. They agree to share the money they make.

Модуль 7. "Revision". Консолідація знань та умінь за курсом.

Кожен модуль складається з запропонованих вправ для розвитку мовлення; ознайомлення та розвитку аспектів дебатної технології; вправ для закріплення мовного матеріалу та організація.

Додаток Д

Допоміжна лексика для розвитку мовленнєвих навичок

Expressing opinion

I think....
I believe....
I feel....
I suppose....
I guess....
According to me....
In my view....
In my opinion....
In my eyes....
It seems to me that....
From my perspective....
From my point of view....
From my viewpoint....
As far as I'm concerned....
Personally, I think....
I'd like to point out that....
What I mean is....
Generally, it is thought that....
Some people say that....
Well, it is considered that....
It is generally accepted that....
My impression is that....
It goes without saying that....
I hold the view that....
I'm of the opinion that....

Expressing agreement

I agree....
I totally agree....
Definitely....
I couldn't agree more....
Absolutely....
Precisely....
I see your point....
I see what you are getting at....
I'd go along with that view to a point...
Sure, that's one way of looking at it....
I have to side with you on this one....
I suppose so....
I think so too....
I'd go along with that....
That's a good point....
I see exactly what you mean....
You're right, that's a good point....
Actually, I think you're right....
That's true....
Well, I agree with you here....
You have my full agreement....
I second that....
Ok, that's convincing....
I'll take your word on that....
You took the words right out
of my mouth...

Expressing disagreement

I see your point, but...
I see what you are getting at, but...
That's one way of looking at it, however...
I completely disagree...
Well, I see things rather differently...
Umm, I'm not sure about that...
I'm not sure I go along with that view...
I don't really agree with that idea...
I agree up to a point, but...
You could say that, however...
I wouldn't quite put it that way myself...
I still have my doubts...
I can't/couldn't go along with that...
That's out of question...
You've got to be kidding...
Well, I don't quite agree with you...
I find that difficult to accept...
We don't seem to agree here...
Not necessarily...
That's not always true...
There is no way I could agree with that...
I don't think so...
No, I'm not sure about that because...
I'm afraid I disagree...
We don't seem to be in complete agreement...

Expressing interruption

Sorry to interrupt, but...
Can I add something here...
Is it ok if I jump in for a moment...
If I might add something...
If I may interrupt...
Can I throw my two cents in...
Do you mind if I add something...
Umm, well, not really...
Excuse me, but in my opinion...
Are you telling that...
Excuse me for a second, but...
Sorry, but I'm not done yet...
Let me finish what I have to say first...
May I say something here...
Excuse me for interrupting, but...
Sorry to cut you off, but...
Well, that reminds me that...
So, you're telling me...
I don't mean to intrude, but...
Well, if that is the case...
Sorry, but can you let me finish...
Wait a minute...
Before you go on, I'd like to say something...
Before you move on, I'd like to say something...
Just a moment, I'd like to add something here...

Asking for an opinion

What's your idea?
What are your thoughts
on all of this?
How do you feel about that?
Do you have anything to say
about this?
What do you think?
Do you agree?
Wouldn't you say?

Settling an argument

Let's just move on, shall we?
Let's drop it.
I think we're going to have
to agree to disagree.
(sarcastic) Whatever you say./
If you say so.